

13 Juni 2019

Universiteit Utrecht

Bachelorscriptie

Sociologie

“Wat is de invloed van een migratieachtergrond op het algemeen vertrouwen dat mensen met een migratieachtergrond hebben in anderen?”

M.J. van der Heijden

Student: Liberal Arts and Sciences, met als hoofdrichting Sociologie

Studentnummer: 5994691

Abstract

Vertrouwen, het komt in alle aspecten van het leven terug. Het is het cement van elke relatie. Er zijn verschillende soorten vertrouwen. Algemeen vertrouwen is het vertrouwen in de medemens in de meest brede zin. Mensen kunnen ook vertrouwen hebben in specifieke groepen, zoals het vertrouwen in mensen die zij persoonlijk kennen of mensen die zij nooit eerder hebben ontmoet. Specifiek vertrouwen kan algemeen vertrouwen beïnvloeden. De homophily theorie stelt dat mensen vooral die anderen vertrouwen die soortgelijke karakteristieken met hen delen. Een belangrijk verschil tussen mensen is etniciteit. Etniciteit is dan ook een sterk bepalende karakteristiek in de homophily theorie. In deze scriptie wordt ‘migratieachtergrond’ als een vorm van eigen etniciteit beschouwd die deels de sociaal-culturele identiteit bepaalt op grond waarvan men zich met elkaar identificeert en verbonden voelt. De centrale vraagstelling is welke invloed migratieachtergrond heeft op het algemeen vertrouwen dat deze mensen in anderen hebben. De hypothese is dat mensen met een migratieachtergrond een lager algemeen vertrouwen hebben. Daarnaast is de vraag of dit voorziene effect wordt gemedieerd door het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent en / of vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet. De vraagstellingen zijn maatschappelijk relevant omdat eerder onderzoek aangeeft dat in etnisch heterogene omgevingen het algemeen vertrouwen lager is en in veel (Westerse) landen het aandeel mensen met een migratieachtergrond toeneemt. Gebruikt wordt gemaakt van internationale WVS-data (Wave 6, 2010-2014). Uit die data is gekozen voor twee landen die in cultureel, politiek, economisch opzicht op elkaar lijken en dezelfde definitie van migratieachtergrond hanteren; Nederland en Duitsland. Zo wordt de kans verkleind dat de resultaten door de genoemde factoren worden beïnvloed. De hypothesen zijn getoetst met behulp van Lineair Probability Models. Dan blijkt dat de hypothese dat mensen met een migratieachtergrond een lager algemeen vertrouwen hebben niet wordt bevestigd. Ook wordt niet bevestigd dat het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent deze relatie medieert. De derde hypothese - het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet medieert - wordt eveneens verworpen.

Begeleider: Dr. J.M.J. Delnoij

Tweede beoordelaar: Dr. Anne-Rigt Poortman

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
1.1 Relevantie en vraagstelling.....	1
1.2 Aanpak en structuur onderzoek	5
2. Theorie	6
2.1 Eerdere bevindingen	6
2.2 Homophily theorie en de koppeling van (eerdere) inzichten.....	8
2.3 Hypotheses.....	10
3. Data en methoden.....	13
3.1 Data.....	13
3.2 Operationalisering van de variabelen	15
3.3 Beschrijvende statistieken.	17
3.4 Analyse methoden	18
4. Resultaten.....	19
4.1 Controle assumpties Lineair Probability Model... ..	19
4.2 Regressiemodellen.....	19
4.3 Verklaarde variantie ('R ² ')	21
4.4 Model 1: Hoofdeffect	21
4.5 Model 2, 3, 4, 5, 6: Mediatie-effecten	23
5. Conclusie & discussie	26
6. Referenties.....	29
Bijlage 1. Argumentatie voor keuze landen	31
Bijlage 2. Regressietabellen	34
Bijlage 3. Correlatietabel.....	37

1. Inleiding

1.1 Relevantie en vraagstelling

Vertrouwen komt in bijna alle aspecten van het leven terug; op de werkvloer, in de familie, in de wijk en op het sportveld. Vertrouwen is in zijn kern een voorspelling over het toekomstig gedrag van anderen. Als persoon A zegt vertrouwen te hebben in persoon B, dan betekent dat dat persoon A met garantie kan voorspellen dat persoon B in de toekomst niet zal handelen tegen belangen van persoon A (Stolle et al., 2006).

Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat mensen (economisch) succesvoller worden in een samenleving waar een hoge mate van vertrouwen heerst (Stolle et al., 2006). Vertrouwen is ook belangrijk tussen bedrijven om in elkaar te investeren. Zo draagt het bij aan de economische groei (Håkansson & Sjöholm, 2007). Vertrouwen bevordert coöperatie tussen mensen, bedrijven en instituties en zorgt ervoor dat de markt zijn werk kan doen (Bahry et al., 2005). Over het algemeen kan men stellen dat minder vertrouwen in een samenleving gepaard gaat met een lagere welvaart (Bahry et al., 2005). In de literatuur komt duidelijk naar voren dat vertrouwen cruciaal is voor de democratie, een hogere mate van vertrouwen zorgt voor een grotere betrokkenheid van de burgers bij de politiek (Bahry et al., 2005; Knack & Keefer, 1997). Het ontbreken van vertrouwen zal de mogelijkheid beperken voor een samenleving om tot bloei te komen; vertrouwen is het cement van elke relatie. Het duurt echter vaak lang voordat een vertrouwensband ontstaat en deze band kan gemakkelijk verbroken worden (McGregor, 1967).

In de literatuur wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten vertrouwen. Een belangrijk onderscheid is dat tussen horizontaal en verticaal vertrouwen. Verticaal vertrouwen is het vertrouwen van de burger in (politieke) instituties ('political trust'). De verticale vorm van vertrouwen wordt in deze scriptie niet behandeld.

Deze scriptie richt zich op horizontaal vertrouwen. Dat is het vertrouwen tussen mensen onderling (interpersoonlijk vertrouwen). Horizontaal vertrouwen wordt ook wel sociaal vertrouwen ('social trust') of 'generalized trust' genoemd (Schmeets, 2018). 'Generalized trust' staat voor algemeen vertrouwen, dit is het vertrouwen in de medemens in meest brede zin. Het is de overtuiging dat de meeste mensen te vertrouwen zijn, ook als men ze niet persoonlijk kent (Newton & Zmerli, 2011; Misztal, 1996).

Hoe ontstaat algemeen vertrouwen? Een deel van de onderzoekers stelt dat het vertrouwen in anderen in sterke mate afhangt van de opvoeding. Ouders moeten hun kind in de vroege jeugd leren om sociaal te zijn en om te gaan met anderen, ook buiten de eigen groep (Dohmen

et al., 2012; Katz & Rotter, 1969; Tabellini, 2008). De mate van vertrouwen is vanuit dit perspectief dus min of meer stabiel. Een ander deel van de onderzoekers stelt dat de mate waarin iemand een ander vertrouwt sterk afhangt van de omgeving waarin hij¹ zich bevindt (Helliwell et al., 2016; Bjørnskov, 2007). Het vertrouwen in een ander wordt mede bepaald door de ervaringen in zijn sociale omgeving (Dinesen & Sønderskov, 2012; Glanville & Paxton, 2007). Vertrouwen wordt gezien als een sociaal geconstrueerd fenomeen dat aan zijn context is gebonden. Vanuit verschillende contexten worden vertrouwensrelaties anders opgebouwd, denk aan cultuurverschillen. De historie van een bepaalde cultuur waar tradities uit zijn voortgekomen kan bijvoorbeeld invloed hebben op hoe vertrouwen tot stand komt en wat men van elkaar verwacht als hij zegt de ander te vertrouwen (Welter & Alex, 2012). In landen die cultureel veel van elkaar verschillen zullen andere normen en waarden worden gehanteerd, die van invloed zijn in het creëren van vertrouwensbanden tussen mensen. Vanuit dit perspectief op vertrouwen als sociaal geconstrueerd fenomeen is een omgeving gevoelig voor verandering, waardoor het algemene vertrouwen ook aan verandering onderhevig kan zijn. Deze scriptie concentreert zich op de relatie tussen algemeen vertrouwen en de veranderende bevolkingssamenstelling als gevolg van immigratie.

De centrale onderzoeksvraagstelling is:

“Wat is de invloed van een migratieachtergrond op het algemene vertrouwen dat mensen met een migratieachtergrond hebben in anderen?”

Wat maakt deze vraagstelling verder maatschappelijk relevant? Uit cross-nationale surveys is gebleken dat algemeen vertrouwen groter is in omgevingen met etnische homogeniteit en kleiner in omgevingen met etnische heterogeniteit (Knack & Keefer, 1997). De bevolkingssamenstelling van veel Westerse landen is de afgelopen jaren sterk aan het veranderen omdat het aantal immigranten fors toeneemt. Deze groei is zelfs groter is dan de groei van de wereldbevolking (United Nations, 2015). Naar Nederland kwamen er bijvoorbeeld in 2018 241.000 immigranten, terwijl er 168.000 mensen werden geboren (CBS, 2019). Dit betekent dat in Nederland en in veel Westerse landen de etnische diversiteit groeit. Verwacht wordt dat er in toenemende mate spanningen ontstaan tussen groepen mensen met verschillende achtergronden, waaronder tussen groepen met en zonder migratieachtergrond (Schmeets, 2018). Het Sociaal en Cultureel Planbureau “voorziet, met een vooruitzicht naar

¹ Waar in deze scriptie ‘hij’ of ‘zijn’ wordt gebruikt kan ook ‘zij’ of ‘haar’ worden gelezen.

2050 dat: overbruggingen tussen verschillende bevolkingsgroepen zeldzamer worden en spanningen toenemen” (SCP, 2016 in Schmeets 2016).

Hoe is het verschil in algemeen vertrouwen tussen mensen in etnisch heterogene en homogene omgevingen te verklaren? In verschillende onderzoeken wordt de relatie tussen algemeen vertrouwen en etnische heterogeniteit verklaard via theorieën die betrekking hebben op de omgeving (Putnam, 2009; Van Oirschot et al., 2011; Gesthuizen, 2009; Bahry, 2005). Maar hoe is het verschil te verklaren vanuit individueel perspectief? Een verklaring kan zijn dat men de neiging heeft om mensen die op hen lijken eerder te vertrouwen (McPherson et al., 2001), zoals de homophily stelt. Etniciteit is een sterk bepalende karakteristiek in de homophily theorie. Hier wordt in paragraaf 2.2 meer aandacht aan besteed.

“Over de exacte betekenis van het begrip etniciteit bestaat niet echt consensus” (Meulenberg, 2019). In deze scriptie wordt etniciteit gedefinieerd als een sociaal-culturele identiteit op grond waarvan mensen zich met elkaar verbonden voelen en zich als groep identificeren. Deze identificatie kan liggen in gezamenlijke kenmerken als nationaliteit of taal, geschiedenis of cultuur en afkomst of achtergrond. ‘Migratieachtergrond’ wordt in dit onderzoek gezien als een vorm van eigen etniciteit beschouwd die deels de sociaal-culturele identiteit bepaalt op grond waarvan men zich met elkaar identificeert en verbonden voelt.

De centrale vraagstelling wordt beantwoord door te kijken naar de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen in Nederland en Duitsland met data vanuit de ‘World Value Survey’ wave 6 (2010-2014). De definitie van het CBS van 2019 voor een ‘persoon met een migratieachtergrond’ wordt gehanteerd. In 2016 werd door het CBS de term ‘allochtoon’ vervangen door ‘persoon met een migratieachtergrond’ (CBS, 2019). Volgens het CBS is iemand met een migratieachtergrond een persoon van wie tenminste één ouder in het buitenland is geboren (CBS, 2019).

Deze scriptie is om drie redenen wetenschappelijk relevant. In de eerste plaats onderscheidt deze scriptie zich door te focussen op één persoonskenmerk (migratieachtergrond) dat deels de sociaal-culturele identiteit van een individu bepaalt. Onderzoek naar de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen is schaars (Schmeets, 2018). Wel is er bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de relatie tussen migratieachtergrond en verticaal vertrouwen van jongeren in de politie (Noor & Metwally, 2018). Maar in die eerdere onderzoeken ligt de focus zoals eerder genoemd vaak op de algehele omgeving waarin de invloed van etnische diversiteit en (im)migratie op het algemeen vertrouwensniveau wordt onderzocht (Putnam, 2009; Van Oirschot et al., 2011; Gesthuizen, 2009; Bahry, 2005;

Hooghe et al., 2009; Dinesen, 2011). Door in deze scriptie te focussen op één aspect van deze omgeving kan achterhaald worden of het hebben van een migratieachtergrond invloed heeft op het algemeen vertrouwen. Een omgeving kan namelijk om verschillende redenen worden gezien als etnisch divers; er kunnen meerdere nationaliteiten aanwezig zijn, men kan zelf geboren zijn in een ander land maar zijn ouders niet, etc. Etnische diversiteit is dus niet simpelweg de som van verschillende (migratie)achtergronden. Integendeel, het is een dynamisch concept dat snel kan veranderen en bovendien in onderzoeken verschillende manieren van meten kent (Putnam, 2009; Van Oirschot et al., 2011; Gesthuizen, 2009; Bahry, 2005). En zoals eerder aangegeven is in de laatste jaren de etnische diversiteit in veel Westerse landen toegenomen.

Ten tweede onderscheidt deze scriptie zich niet alleen door de focus op één deel van dit dynamische fenomeen, maar ook door dit deel te onderzoeken met nieuwere data. De data die gebruikt werden in een onderzoek van Scheepers, Van der Meer en Gesthuizen (2009) waren bijvoorbeeld uit 2004. Deze scriptie gebruikt data van 2010-2014. Hierdoor kunnen er mogelijk nieuwe en andere inzichten worden verworven.

De scriptie onderscheidt zich in de derde en laatste plaats omdat het onderzoekt of het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen wordt overgedragen via twee mediators. Men kan vertrouwen hebben in specifieke groepen; ‘particularized trust’ (verder genoemd: ‘specifiek vertrouwen’). Onderzoekers stellen dat specifiek vertrouwen en algemeen vertrouwen naast elkaar kunnen bestaan en specifiek vertrouwen het algemene vertrouwen kan beïnvloeden (Whiteley, 1999; Yosano & Hayashi, 2005; Glanville & Paxton, 2007; Freitag & Traunmüller, 2009). In de literatuur komt naar voren dat het vertrouwen in specifieke groepen gaat over het vertrouwen in mensen die zij persoonlijk kennen en tot de eigen groep (‘in-group’) behoren (Newton & Zmerli, 2011). Dit zijn bijvoorbeeld familie, vrienden of mensen die soortgelijke karakteristieken delen (Bahry et al. 2005; Newton & Zmerli, 2011; Bjørnskov, 2007). Volgens Yamagishi en Yamagishi (1994) kan men ook specifiek vertrouwen hebben in mensen die men niet persoonlijk kent: “trust which extends to people who are like us (on the basis of ethnicity or religion) whether we know them personally or not” (in Newton et al., 2018). Door in deze scriptie onderscheid te maken tussen het vertrouwen in mensen die men wel of niet persoonlijk kent kan onderzocht worden of een mogelijk verschil in vertrouwen in deze specifieke groepen een effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen overdraagt. In paragraaf 1.2 en 3.2 wordt de operationalisatie van deze groepen verder verduidelijkt.

1.2 Aanpak en structuur onderzoek

De onderzoeksvraag wordt beantwoord aan de hand van data uit de World Value Survey, oftewel 'WVS'. Met ruim 85.000 respondenten van over de hele wereld is dit de grootste cross-nationale survey van menselijke overtuigingen en waarden (WVS, 2018). Data wordt gebruikt uit het cohort 2010 – 2014, ook wel 'wave 6' genoemd. Wave 6 betreft 60 landen. In dit onderzoek is ervoor gekozen om gebruik te maken van de data uit Nederland en Duitsland. In het kort is de reden voor de keuze van deze twee landen dat ze dezelfde definitie van migratieachtergrond hanteren en in economisch, politiek en cultureel opzicht sterk op elkaar lijken. De nadere argumentatie voor de keuze van deze landen staat in bijlage 1.

De afhankelijke variabele in dit onderzoek is algemeen vertrouwen. In WVS wordt de respondenten gevraagd of zij over het algemeen vinden dat zij de meeste mensen kunnen vertrouwen of dat men denkt dat zij maar niet voorzichtig genoeg kunnen zijn in de omgang met anderen ('V24').

Verder wordt er in deze scriptie onderscheid gemaakt tussen twee vormen van specifiek vertrouwen; het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent en het vertrouwen in mensen die men niet persoonlijk kent. Deze worden gezien als mediërende variabelen. Het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent wordt in deze scriptie gemeten door de vraag of de respondenten mensen vertrouwen die zij persoonlijk kennen ('V104'). Het vertrouwen in mensen die men niet persoonlijk kent wordt geoperationaliseerd door gebruik gemaakt van de vraag of de respondenten mensen vertrouwen die zij voor het eerst ontmoeten ('V105'). In paragraaf 3.2 zal de operationalisering van deze variabelen verder worden verduidelijkt.

Het wel of niet hebben van een migratieachtergrond is de onafhankelijke variabele. Een respondent heeft een migratieachtergrond wanneer één van de ouders in het buitenland is geboren. De volgende vragen uit de WVS zullen worden gebruikt: "Is je moeder immigrant?" ('V243'), "Is je vader immigrant?" ('V244').

Na deze inleiding bestaat de scriptie uit vier hoofdstukken. Het tweede hoofdstuk biedt een theoretisch perspectief. Nader literatuuronderzoek zet de belangrijkste theoretische inzichten uiteen. In dit hoofdstuk wordt de 'homophily theorie' besproken en toegepast met betrekking tot de onderzoeksvraag. Hierbij worden de 'sociaal kapitaal theorie' en de 'conflict-theorie' gebruikt om de homophily theorie aan te vullen. Ook bespreekt en vergelijkt het hoofdstuk de resultaten van eerder onderzoek. Op grond van deze theorieën en onderzoek worden hypothesen bij de centrale onderzoeksvraag verwoord. Het derde hoofdstuk beschrijft de gebruikte data, de dataselectie en de operationalisering van de vraagstelling en hypothesen. In het vierde hoofdstuk worden de data geanalyseerd en de resultaten beschreven. Deze scriptie

sluit in hoofdstuk vijf af met conclusies en een reflectie op het onderzoek. Ook zullen suggesties gedaan worden voor toekomstig onderzoek. De bijlagen bevatten een toelichting van de keuze voor Nederland en Duitsland en ondersteunende tabellen.

2. Theorie

2.1 Eerdere bevindingen

Eerdere bevindingen omtrent de specifieke relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen zijn zoals eerder aangegeven schaars (Schmeets, 2018). Dit komt mede doordat de huidige definitie van ‘migratieachtergrond’ recent is (2016). Onderzoek met de oude definitie (‘allochtonen’) onderzoekt bijvoorbeeld het vertrouwen in de buurt (Lancee & Dronkers, 2008; Van Oirschot, 2011). Van Oirschot (2011) kon de hypothese dat de verschillende niet-westerse bevolkingsgroepen lager algemeen vertrouwen hebben dan autochtonen en westerse-allochtonen niet bevestigen. Schmeets (2016) toonde in ‘Vertrouwen op de kaart’ aan dat mensen met een niet-westerse migratieachtergrond aanzienlijk minder algemeen vertrouwen hebben dan mensen met een westerse-migratieachtergrond. In deze scriptie is het vanuit de data set niet mogelijk om te achterhalen waar de ouders van de respondent geboren zijn en kan dus geen onderscheid gemaakt worden tussen westerse- en niet-westerse migratieachtergrond. Omdat deze scriptie geen onderscheid maakt in westerse- of niet-westerse migratieachtergrond, kan -refererend naar de bevindingen van Schmeets- verwacht worden dat het algemeen vertrouwen groter is onder mensen met een migratieachtergrond. Verder werd eerder onderzoek gedaan naar diversiteit op de werkplek in relatie tot algemeen vertrouwen. Daaruit bleek dat wanneer mensen met een migratieachtergrond in een organisatie samenwerken met mensen met verschillende achtergronden dat leidt tot meer algemeen vertrouwen (Otten et al., 2014).

Ook in buitenlandse literatuur is weinig houvast te vinden over de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen. Dat heeft voor een belangrijk deel te maken met de definitie. Zo is de definitie van de European Commissie (2019) van een ‘person with a migratory background’: als het individu (1) geëmigreerd is naar het huidige land van verblijf en/of (2) voorheen een andere nationaliteit had en/of (3) ten minste één van de ouders van het individu eerder als migrant het huidige land van verblijf is binnengekomen (European Commission, 2019). Deze definitie is breder dan de Nederlandse definitie en dat maakt niet-Nederlandse literatuur minder bruikbaar. Bovendien wordt in de gevonden Engelstalige literatuur de relatie tussen ‘persons with a migratory background’ en (algemeen) vertrouwen

niet expliciet gelegd. In de Engelstalige literatuur gaat het vaak over etnische diversiteit, en (im)migratie (Hooghe et al., 2009; Dinesen, 2011; Putnam, 2009; Bahry, 2005).

Om theoretisch inzicht te verkrijgen in de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen is het van belang om migratieachtergrond te zien als een vorm van eigen etniciteit dat mensen met een migratieachtergrond tot een groep en etnische minderheid vormt. Een migratieachtergrond bepaalt deels de sociaal-culturele identiteit op grond waarvan men zich met elkaar identificeert en verbonden voelt.

Zoals eerder aangegeven ligt in eerdere onderzoeken de nadruk op de relatie tussen etnische diversiteit en algemeen vertrouwen (Putnam, 2009; Van Oirschot et al., 2011; Gesthuizen, 2009; Bahry, 2005). Die etnische diversiteit en het aantal migratieachtergronden is in de afgelopen jaren toegenomen. In veel Westerse landen wonen mensen met verschillende migratieachtergronden; Frans, Spaans, Turks, Marokkaans, Syrisch, Afghaans, etc. De mate waarin iemand is blootgesteld aan mensen met een (andere) migratieachtergrond, kan de houding tegenover mensen buiten de eigen groep veranderen. De vooroordelen die men heeft over een groep met een andere (migratie)achtergrond zijn vaak gebaseerd op diepgewortelde en inaccuraat stereotypen (Bobo, 1988). En als direct contact met mensen met een andere (migratie)achtergrond ontbreekt, kunnen deze vooroordelen worden versterkt (Putnam, 2007). De conflict-theorie stelt dat als er sprake is van grote diversiteit, de verschillen tussen de groepen eerder zullen opvallen. Men gaat zich dan meer identificeren met zijn eigen groep en zich van andere groepen distantiëren waardoor de afstand tussen de groepen wordt vergroot (Putnam, 2007). Het vertrouwen binnen de eigen groep ('in-group') zal stijgen. En men zal minder vertrouwen voelen in groepen buiten de eigen groep ('out-group'); (Tajfel & Turner, 1979).

Putnam (2007) heeft aangetoond dat etnische diversiteit kan leiden tot een verminderde mate van sociale solidariteit en sociaal kapitaal. Sociale solidariteit is het bewustzijn dat de samenhang, orde en het kunnen uitvoeren van individuele taken afhangt van de mate waarin men elkaar kan vertrouwen (Putnam, 2001). Dit wil zeggen dat men zich bewust is van het feit dat wanneer men andermans belangen behartigt, dit uiteindelijk resulteert in positieve invloed op zijn eigen belangen. Van sociaal kapitaal bestaan verschillende definities. Putnam maakt omtrent sociaal kapitaal onderscheid tussen twee soorten: 'bonding' en 'bridging' sociaal kapitaal (Putnam, 2001). 'Bonding' betekent 'samenbindend' en vindt plaats tussen mensen die herkenning vinden in individuele karakteristieken zoals ras, leeftijd en religie. 'Bridging' draait om het slaan van bruggen, de verbinding tussen mensen die niet gelijk zijn

in de eerder genoemde karakteristieken (Putnam, 2001). Vertrouwen is niet alleen een belangrijk aspect van sociale solidariteit, het is ook één van de belangrijkste componenten van sociaal kapitaal (Galjart, 2003).

Om de invloed van het persoonskenmerk migratieachtergrond op het algemeen vertrouwen te onderzoeken is het van belang om inzicht te krijgen in de interpersoonlijke sociale relaties tussen personen, die direct verband houden met hun individuele karakteristieken. Waarom vertrouwt iemand de ene persoon meer dan een andere? In de volgende paragraaf wordt aan de hand van de homophily theorie uitgelegd waarom mensen die dezelfde karakteristieken delen elkaar eerder zullen vertrouwen (McPherson et al., 2001). Daarin is het van belang om de theoretische inzichten vanuit de homophily theorie te koppelen aan inzichten vanuit de conflict-theorie en de sociaal kapitaal theorie. Door dit theoretisch kader aan te vullen met verklaringen hoe vertrouwen in specifieke groepen ontstaat, kunnen hypothesen worden opgesteld die naast algemeen vertrouwen ook betrekking hebben op het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent en het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet.

2.2 Homophily theorie en de koppeling van (eerdere) inzichten

De homophily theorie stelt dat individuen de neiging hebben om een band te creëren met mensen die gelijke kenmerken hebben. Meerdere studies hebben aangetoond dat mensen met gelijke karakteristieken eerder met elkaar in contact komen (McPherson et al., 2001; Miller, 1995). Dat op zijn beurt vergroot de kans dat zij daar een sociale relatie aan over houden en een vertrouwensband opbouwen. Deze karakteristieken zijn bijvoorbeeld leeftijd, sekse, geloofsovertuiging, opleiding of bepaalde normen en waarden die men gemeen heeft. (McPherson et al., 2001). Uit later onderzoek wordt duidelijk dat karakteristieken ook interesses kunnen betreffen, zoals de voorkeur voor een bepaald commercieel product of hobby. Gemeenschappelijke interesse kan een band scheppen en vertrouwen creëren (Tang et al., 2013).

Vertrouwen groeit gemakkelijker als men bekend is met de mensen om zich heen en vooral als deze mensen soortgelijk zijn aan zichzelf (Miller, 1995). Mensen die herkenning vinden in elkaar binden zich eerder samen, oftewel het eerder genoemde 'bonding' sociaal kapitaal ontwikkelt zich tussen hen eerder. Mensen buiten de eigen groep zullen over het algemeen minder snel vertrouwd worden (Tajfel & Turner, 1979) omdat zij minder gelijkenissen delen. Er zullen dus minder snel vertrouwensrelaties ontstaan uit contacten met mensen buiten de eigen groep; het 'bridging' sociaal kapitaal zal in geringere mate worden opgebouwd. Lidmaatschap van een groep kan zorgen voor 'bonding' sociaal kapitaal, waardoor de

ontwikkeling van ‘bridging’ sociaal kapitaal wordt belemmerd (Welch et al., 2004).

Ras en etniciteit zijn karakteristieken die sterk bepalend zijn voor homophily. Volgens McPherson zijn het zelfs de belangrijkste factoren die sociale netwerken bepalen en verdelen (McPherson et al., 2001). Ras en etniciteit spelen een grote rol in wie met wie (al dan niet) communiceert en dus in het creëren van sociale relaties. Dat verklaart waarom homophily door ras en etniciteit in veel relaties terug wordt gezien, van de meest intieme tot aan de alledaagse sociale relaties. Daar komt bij dat mensen met hetzelfde ras en etniciteit vaak ook andere karakteristieken gemeen hebben, bijvoorbeeld geloofsovertuiging, bepaalde normen en waarden en interesses (McPherson et al., 2001). Als men meerdere karakteristieken met elkaar gemeen heeft, is de homophily sterker; de relatie verbetert en het vertrouwen neemt toe (DiPrete et al., 2011). Ras en etniciteit plaatst mensen in ‘hokjes’, waardoor groepen worden gevormd met mensen die gelijke karakteristieken met elkaar delen. Zo is de kans groot dat er groepen worden gevormd op basis van de verschillende migratieachtergronden (Frans, Spaans, Turks, Marokkaans, Syrisch, Afghaans etc.). Elke groep kent zijn eigen karakteristieken waarin de normen en waarden van die groep centraal staan. Deze theoretische lijn volgend zullen mensen met een Turkse migratieachtergrond bijvoorbeeld eerder andere ‘Turken’ opzoeken en mensen met een Marokkaanse migratieachtergrond eerder ‘Marokkanen’. Het individu heeft de voorkeur om met de groep waar hij bij hoort geassocieerd te worden en afstand te nemen van de groep waar hij zich niet verbonden mee voelt. Dit wordt in de literatuur ook wel ‘intergroup bias’ genoemd (Johnson et al., 2011). Men is geneigd om een homogene omgeving voor zichzelf te creëren met de eigen groep (Sherchan et al., 2013). Homophily beperkt als het ware de sociale wereld van het individu en in deze beperkte wereld vormen zij een negatieve houding tegenover anderen die geen of minder karakteristieken delen. Zij sluiten zich af van de andere groepen en zoeken hun eigen groep (‘in-group’) op; men richt zich eerder op anderen met dezelfde (migratie)achtergrond (Tajfel & Turner, 1979). Dit houdt de eenzijdige informatie en eenzijdige interacties in stand en creëert afstand tussen de groepen en vermindert de samenwerking tussen verschillende groepen (Messick & Kramer, 2001). Ook hebben mensen een aangeboren psychologische behoefte om zich met de eigen groep (‘in-group’) te identificeren en de andere groep(en) buiten te sluiten (Turner et al., 1987). Onderzoek heeft aangetoond dat mensen een intrinsieke neiging hebben om leden van een andere groep als minder betrouwbaar te zien vergeleken met leden van de eigen groep (Dinesen & Sønderskov, 2015). Men voelt zich in de nabijheid van mensen van een andere groep sneller bedreigd en ervaart eerder gevoelens van angst (Putnam, 2007). Hierdoor zullen mensen eerder aan hun eigen groep (‘in-group’) hechten,

waardoor het vertrouwen in de andere groep afneemt (Tajfel & Turner, 1979).

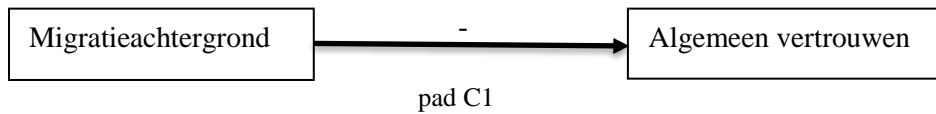
2.3 Hypotheses

De bovenbeschreven theoretische inzichten worden gebruikt om toetsbare hypothesen op te stellen in relatie tot de onderzoeksvraag. De migratieachtergrond van een persoon staat daarbij centraal. De centrale onderzoeksvraag is:

“Wat is de invloed van een migratieachtergrond op het algemene vertrouwen dat mensen met een migratieachtergrond hebben in anderen?”

De homophily theorie stelt dat men een ander eerder vertrouwt als hij gelijke karakteristieken deelt. Men heeft de neiging een homogene sociale omgeving voor zichzelf te creëren. Een vertrouwensband zal eerder ontstaan in deze homogene omgeving. Er wordt verwacht dat mensen met een migratieachtergrond minder gelijke karakteristieken delen met iemand die geen migratieachtergrond heeft. De kansen voor iemand met een migratieachtergrond om een vertrouwensband te creëren met iemand zonder migratieachtergrond zijn kleiner. Homophily beperkt de sociale wereld van het individu en in deze beperkte wereld vormt hij een negatieve houding tegenover anderen die geen of minder karakteristieken delen (McPherson et al., 2001). Dit betekent dat voor elk individu (of hij nu wel of geen migratieachtergrond heeft) de sociale wereld beperkt is. Deze sociale wereld is voor mensen met een migratieachtergrond echter nóg beperkter, want het aandeel mensen met een migratieachtergrond is in Nederland en Duitsland in de minderheid (zie bijlage 1). Bovendien verschillen migratieachtergronden ook onderling (Frans, Spaans, Turks, Marokkaans, Syrisch, Afgaans, etc.). Dit betekent dat voor mensen met een migratieachtergrond de groep met wie men geen of minder karakteristieken deelt nog groter is dan bezien vanuit het verschil ‘wel of geen migratieachtergrond’. In andere woorden: ‘Andere groepen’ zijn voor mensen met een migratieachtergrond een grotere groep mensen en zij zullen zich dus van méér mensen distantiëren. Ook mensen zonder migratieachtergrond hebben een ‘intergroep bias’ en distantiëren zich van andere groepen (waaronder mensen met een migratieachtergrond). Dat maakt op zijn beurt ook weer de kans kleiner dat ze met mensen met migratieachtergrond in contact komen. Zoals eerder aangegeven is aangetoond (Putnam, 2007) dat wanneer direct contact met mensen met een andere (migratie)achtergrond ontbreekt, vooroordelen kunnen worden versterkt. Dat bemoeilijkt het ontstaan van een vertrouwensband via ‘bridging’ sociaal kapitaal (Putnam, 2001). Vanuit dit opzicht kan worden verwacht dat het algemene niveau van vertrouwen van mensen met een migratieachtergrond lager is. In figuur 1 wordt dit hoofdeffect (ook wel totale effect genoemd; pad C1) weergegeven.

Figuur 1. *Het verwachte hoofdeffect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen*

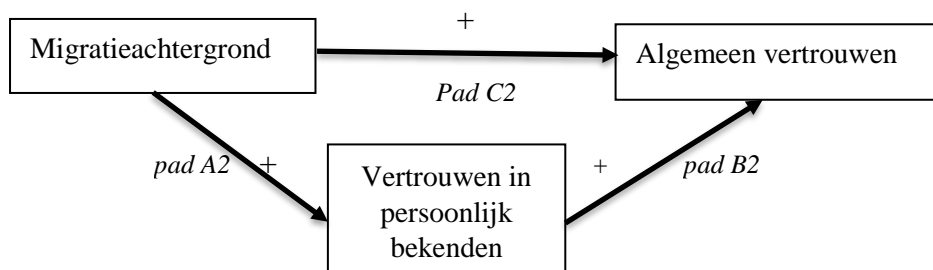

Hieruit kunnen we de volgende hypothese afleiden:

H1: Mensen met een migratieachtergrond hebben minder algemeen vertrouwen dan mensen zonder migratieachtergrond

Daarnaast is het van belang om het verschil tussen het vertrouwen in specifieke groepen in kaart te brengen en te verklaren. Het vertrouwen in specifieke groepen kan zoals eerder aangegeven het algemeen vertrouwen beïnvloeden. Het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent wordt gezien als een specifieke groep waarvan verwacht wordt dat dit de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen medieert. Er wordt verwacht dat het directe effect van migratieachtergrond via het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent positief bijdraagt aan algemeen vertrouwen (pad C2) en dat er geen significant verschil is tussen mensen met of zonder migratieachtergrond in persoonlijk vertrouwen. De redenatie voor deze verwachting is dat men met mensen die persoonlijk bekend zijn -ongeacht of het individu wel of geen migratieachtergrond heeft- karakteristieken deelt waardoor zij ‘bonding’ sociaal kapitaal ontwikkelen en dat dat op zijn beurt het vertrouwen in mensen die men kent vergroot. Ongeacht of een individu een migratieachtergrond heeft, wordt daarom verwacht dat pad A2 positief is (zie figuur 2). De verwachting is dat ook pad B2 positief is, omdat meer vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent bijdraagt aan het vergroten van het algemene vertrouwen. In figuur 2 wordt de verwachte mediërende relatie van mediator ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ weergegeven.

Figuur 2. *Het verwachte mediatie-effect van ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ op algemeen vertrouwen*

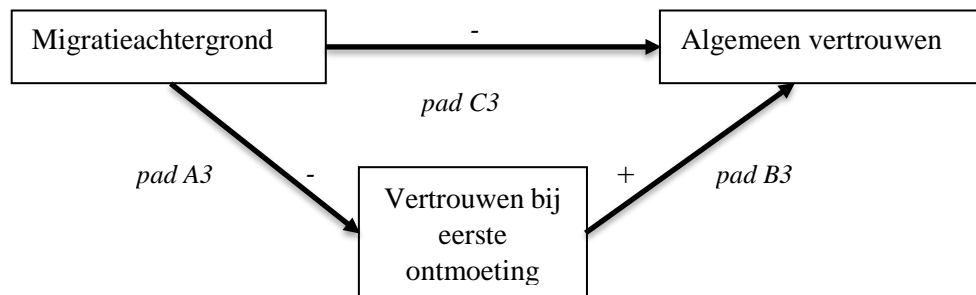

Hieruit kunnen we de volgende hypothese afleiden:

H2: Het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen wordt gemedieerd door het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent

Een ander aspect van specifiek vertrouwen is het vertrouwen in mensen die men niet persoonlijk kent. In deze scriptie wordt deze vorm van specifiek vertrouwen geoperationaliseerd als het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet. Een persoon die iemand voor het eerst ontmoet kan ook wel gezien worden als een vreemde of iemand die buiten de eigen groep staat. Algemeen vertrouwen is het vertrouwen in de mens in de meest brede zin, in de literatuur ligt in de operationalisering van algemeen vertrouwen echter vaak de nadruk op het vertrouwen in vreemden (Bahry et al., 2005; Newton & Zmerli, 2011; Bjørnskov, C. 2007). Het aantal 'vreemden' in een samenleving is groter dan het aantal mensen die men (persoonlijk) kent. Als men iemand voor het eerst ontmoet dan weet men niet wat voor (migratie)achtergrond deze persoon heeft en of deze persoon karakteristieken met hem deelt waaruit een mogelijke vertrouwensrelatie kan ontstaan. Zoals eerder aangegeven vormen mensen met een migratieachtergrond de minderheid in een samenleving. Dat maakt de kans voor iemand met een migratieachtergrond kleiner dat als hij een ander voor het eerst ontmoet deze persoon (dezelfde) migratieachtergrond heeft. Dit betekent dat de kans groter is dat hij iemand tegen komt die geen of minder gelijksoortige karakteristieken deelt dan iemand zonder migratieachtergrond. Ook al kan gesteld worden dat zich er voor mensen met of zonder migratieachtergrond evenveel vreemden in de samenleving bevinden, kan er toch verwacht worden dat wanneer iemand met een migratieachtergrond zo'n vreemde voor het eerst tegenkomt de kans kleiner is dat zij karakteristieken met elkaar delen. Er wordt verwacht dat het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet negatief bijdraagt aan de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen. Vanuit deze inzichten kan verwacht worden dat het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet (pad A3) negatief is voor mensen met een migratieachtergrond. Er wordt daarom ook verwacht dat het directe effect van migratieachtergrond via 'vertrouwen bij eerste ontmoeting' op algemeen vertrouwen negatief (pad C3) is. De verwachting is dat pad B2 positief is, omdat wanneer men meer vertrouwt in mensen die men voor het eerst ontmoet dit positief bijdraagt aan het algemeen vertrouwen. In figuur 3 wordt de verwachte mediërende relatie van mediator 'vertrouwen bij eerste ontmoeting' weergegeven.

Figuur 3. Het verwachte mediatie-effect van ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ op algemeen vertrouwen

Hieruit kan de volgende hypothese worden afgeleid:

H3: Het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen wordt gemedieerd door het vertrouwen in mensen die zij voor het eerst ontmoeten.

Het kan verwacht worden dat zelfs wanneer het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen positief beïnvloedt (hypothese 2), het verwachte negatieve mediatie-effect van vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet (hypothese 3) een grotere negatieve invloed op het algemeen vertrouwen heeft. Die verwachte grotere negatieve invloed draagt bij aan de veronderstelling dat het hoofdeffect negatief is (hypothese 1).

3. Data en methoden

3.1 Data

In deze scriptie wordt gebruik gemaakt van data uit de World Value Survey, oftewel ‘WVS’. (WVS, 2019) De WVS is een onderzoeksproject waarin wordt bestudeerd hoe bepaalde patronen van waarden in het leven in de loop der jaren veranderen. In deze enquêtes zijn vragen opgenomen die uiteenlopen van tolerantie ten opzichte van vreemdelingen tot aan houdingen tegenover cultuur, politiek en familie. Deze patronen worden in landen van over de gehele wereld bestudeerd. In de WVS zijn vragen opgenomen met betrekking tot algemeen vertrouwen, het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent en het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet. In de WVS wordt een breed scala aan onderwerpen behandeld en gemeten door sociologen die gebruik maken van representatieve nationale enquêtes. Deze enquêtes werden voornamelijk face-to-face afgenomen via een interview in het huis van de respondent. De representatieve enquêtes die via interviews worden afgenomen hebben een positieve invloed op de externe validiteit, dit is de mate waarin de conclusies te

generaliseren zijn naar de hele populatie die wordt onderzocht. De antwoorden van de respondenten worden vastgelegd via de traditionele weg, op papier. Of via Computer Assisted Personal Interview ('CAPI'), dit zijn interviews via de computer.

De WVS bestaat uit meerdere onderzoeksrondes ('waves'), de eerste wave ('wave 1') was van 1981 – 1984. De wave die in deze scriptie wordt gebruikt is 'wave 6', dit is de meest recente wave en was van 2010-2014. Voor de meest recente wave is gekozen omdat dan de meest actuele data in het onderzoek wordt opgenomen. In wave 6 zijn 60 landen van over de hele wereld opgenomen, dit zijn in totaal meer dan 85.000 respondenten (WVS, 2014). Vanuit de WVS zal een aantal variabelen worden gebruikt in dit onderzoek, die in paragraaf 3.2 nader worden toegelicht.

In deze scriptie zullen zoals eerder aangegeven (en nader wordt beargumenteerd in bijlage 1) twee West-Europese landen worden gebruikt. Dit zijn Nederland en Duitsland. Vanuit deze landen zijn 3659 respondenten opgenomen in dit onderzoek. Dit waren er oorspronkelijk 3948 respondenten, 289 respondenten zijn dus niet meegenomen in dit onderzoek. De reden is dat de respondent kan 'weigeren' te antwoorden, antwoorden met 'weet ik niet' of kiest om 'geen antwoord' te geven. Daarnaast kan de respondent aangeven dat deze vraag 'niet van toepassing' is. De laatste antwoordoptie clustert verschillende opties: 'ongepast antwoord' – 'missing' – 'gestopt met survey'. Deze vijf antwoordcategorieën zijn niet meegenomen in het onderzoek en deze waarden worden buiten de analyse gelaten (ze worden gezien als missende waarden). Dit wordt gedaan om de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen in kaart te brengen. Het is namelijk alleen van belang om te weten of men denkt anderen te kunnen vertrouwen of heel erg voorzichtig dient te zijn. Het is niet van belang om te weten of iemand 'gestopt is met de survey' of een 'ongepast antwoord' geeft. Deze vijf extra antwoordcategorieën gelden voor elke variabele die in dit onderzoek is opgenomen, voor elke variabele geldt ook dat deze antwoordcategorieën buiten de analyse worden gelaten. In het vervolg van de operationalisering van de variabelen zal bovenstaande informatie omtrent deze vijf antwoordcategorieën niet herhaald worden.

Een variabele die relatief veel missende waardes heeft is de vraag of de respondent mensen vertrouwt die hij of zij voor het eerst ontmoet. Van de 289 missende waarde betreft het 192 respondenten die de vraag hebben beantwoord met 'weet ik niet'. Een verklaring zou kunnen zijn dat voor deze respondenten de vraag te algemeen was. Mogelijk reageren zij genuanceerd en vragen zich af welke karakteristieken de te vertrouwen persoon heeft. Komt de persoon uit hetzelfde milieu? Hoe ziet hij eruit? Hoe gedraagt hij zich? De overgrote meerderheid van de respondenten stelt zich deze vragen kennelijk niet en gaat wel uit van een algemeen beeld.

Gezien het relatief grote totale aantal respondenten vormt het weglaten van de missende waarden in dit onderzoek geen probleem. De betrouwbaarheid van dit onderzoek wordt vergroot door deze missende waarden buiten de analyse te laten. Het zorgt er namelijk voor dat de resultaten gebaseerd zijn op complete data, waarin respondenten de keuze hebben om wel of niet te antwoorden. Er kan worden aangenomen dat de antwoorden van de mensen die wél hebben geantwoord betrekking hebben op wat zij daadwerkelijk vinden, zo wordt de bias zo veel mogelijk beperkt. De antwoorden meten daardoor wat we willen weten; de antwoorden zijn valide. Dit vergroot interne validiteit van het onderzoek.

3.2 Operationalisering van de variabelen

Afhankelijke variabele

De afhankelijke variabele van dit onderzoek is de ordinale variabele *algemeen vertrouwen*. Hiervoor wordt de volgende vraag uit het WVS gebruikt: “Denkt u dat de meeste mensen te vertrouwen zijn?” (‘V24’). Bij ‘V24’ wordt de respondent gevraagd of de respondent denkt dat hij de meeste mensen kan vertrouwen of dat de respondent vindt dat hij heel erg voorzichtig moet zijn met het vertrouwen van anderen. Deze vraag wordt in onderzoek veelal gebruikt als maatstaf voor algemeen vertrouwen (Miller & Mitamura, 2003) De vraag wordt gecodeerd als dummy, een dichotome 0,1 variabele. De vraag wordt daarna opnieuw gecodeerd met op 0 ‘heel erg voorzichtig zijn’ en op 1 ‘meeste mensen zijn te vertrouwen’.

Onafhankelijke variabele

De onafhankelijke variabele van dit onderzoek is het wel of niet hebben van een migratieachtergrond. Om de onafhankelijke variabele te operationaliseren moet worden achterhaald of één van de ouders van de respondent geboren is in het buitenland. Er wordt gebruik gemaakt van twee vragen die zijn opgenomen in de WVS: “Is uw moeder immigrant?” (‘V243’) en “Is uw vader immigrant?” (‘V244’). De respondent kan hier op antwoorden: “Ja; mijn moeder/vader is immigrant” of “Nee; mijn moeder/vader is geen immigrant”.

Omdat er in dit onderzoek een regressieanalyse wordt gebruikt (zie paragraaf 3.4), zal de onafhankelijke variabele geconstrueerd worden als dummy. Het wordt een dichotome 0,1 variabele, waarbij 0 staat voor: ‘geen van de ouders is immigrant’ en 1 voor: ‘één of beide ouders zijn immigrant’.

Mediërende variabelen

De ordinale variabele ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ wordt in deze scriptie

geoperationaliseerd door de volgende vraag vanuit de WVS: “In welke mate heb je vertrouwen in mensen die je persoonlijk kent?”(‘V104’). De respondent kan antwoorden op deze vraag door aan te geven in hoeverre hij of zij iemand vertrouwt, via een vier puntsschaal: 1: ‘volledig’, 2: ‘een beetje’, 3: ‘niet heel erg’, 4: ‘helemaal niet’. Deze vraag zal opnieuw worden gecodeerd, waarbij op 4: ‘volledig’, 3: ‘een beetje’, 2: ‘niet heel erg’ en 1: ‘helemaal niet’ komt. De vierpuntschaal wordt omgekeerd van helemaal geen vertrouwen naar volledig vertrouwen zodat de resultaten gemakkelijker kunnen worden geïnterpreteerd.

De ordinale variabele ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ zal in deze scriptie geoperationaliseerd worden door de volgende vraag vanuit de WVS: “In welke mate vertrouw je mensen die je voor het eerst ontmoet?” (V105). De respondent kan antwoorden op deze vragen door aan te geven in hoeverre hij of zij iemand vertrouwt, via vier puntsschaal: 1: ‘volledig’, 2: ‘een beetje’, 3: ‘niet heel erg’, 4: ‘helemaal niet’. Deze vraag zal opnieuw worden gecodeerd, waarbij op 4: ‘volledig’, 3: ‘een beetje’, 2: ‘niet heel erg’ en 1: ‘helemaal niet’ komt. De vierpuntschaal wordt omgekeerd van helemaal geen vertrouwen naar volledig vertrouwen zodat de resultaten gemakkelijker kunnen worden geïnterpreteerd.

Controlevariabelen

In deze scriptie worden drie controlevariabelen gebruikt: leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Deze worden in het onderzoek opgenomen om te waarborgen dat er geen bias optreedt. Deze drie controlevariabelen zullen hierna één voor één worden besproken.

In eerder onderzoek is aangetoond dat oudere mensen een hogere mate van vertrouwen hebben (Sutter & Kocher, 2007). Het algemene vertrouwen dat men heeft stijgt met de leeftijd. Dit toont aan dat het relevant is om leeftijd mee te nemen als controlevariabele in dit onderzoek. De variabele leeftijd heeft een ratio meetniveau en wordt in de WVS gemeten door de volgende de respondent te vragen welke leeftijd zij hebben (‘V242’). Omdat verwacht wordt dat naarmate de leeftijd toeneemt het vertrouwen toeneemt kan worden gesteld dat deze relatie lineair is. Daarom wordt deze variabele niet opnieuw gecodeerd in bijvoorbeeld leeftijdscategorieën.

De tweede controlevariabele die in dit onderzoek wordt opgenomen is geslacht. Deze nominale controlevariabele laat zijn belang zien in eerder onderzoek dat aantoont dat vrouwen een lager algemeen vertrouwensniveau hebben dan mannen (Buchan et al., 2008). De variabele geslacht wordt in de WVS gemeten aan de hand van vraag: “Wat is uw sekse?” (‘V240’). De variabele geslacht wordt opnieuw gecodeerd als een 0-1 dummy variabele, waarbij 0 staat voor ‘man’ en 1 voor ‘vrouw’.

De derde controlevariabele is opleidingsniveau. Eerder onderzoek toont aan dat het opleidingsniveau van een persoon samenhangt met de mate waarin hij mensen in het algemeen vertrouwt. Een hogere opleiding kan resulteren in een hoger niveau van vertrouwen (Hooghe et al., 2012). Deze relatie laat het belang zien om deze controlevariabele in het onderzoek op te nemen. De variabele hoogst genoten opleiding wordt gemeten aan de hand van negen verschillende opleidingsniveaus, die van laag naar hoog worden gehanteerd in WVS ('V248'). Dit zijn respectievelijk: 1. 'Geen formele opleiding', 2. 'Niet afgeronde basisschool', 3. 'afgeronde basisschool', 4. Niet afgeronde middelbare school ('technisch/beroepsonderwijs type'), 5. 'Afgeronde middelbare school' ('technisch/beroepsonderwijs type'), 6. 'Niet afgeronde middelbare school' ('universitair voorbereidend type'), 7. 'Afgeronde middelbare school' ('universitair voorbereidend type'), 8. 'Universiteitsopleiding zonder diploma', 9. 'Universiteitsniveau met diploma'. Deze ordinale variabele wordt niet opnieuw gecodeerd, omdat verwacht wordt dat naarmate het opleidingsniveau toeneemt het vertrouwen toeneemt. Er kan dus gesteld worden dat de relatie tussen opleidingsniveau en vertrouwen lineair is.

3.3 Beschrijvende statistieken

In tabel 1 worden de beschrijvende statistieken getoond. Hierin worden naast de minimale (min.) en maximale (max.) waarde ook het gemiddelde (gem.) en de standaarddeviatie (S.E.) weergegeven. In totaal zijn er 3659 respondenten vanuit Nederland en Duitsland in deze tabel opgenomen.

Tabel 1. Beschrijvende statistieken van onafhankelijke, afhankelijke, mediërende en controlevariabelen

	Min.	Max.	Gem.	S.E.
Algemeen vertrouwen: meeste mensen zijn te vertrouwen (V24)	0	1	.56	
Migratieachtergrond	0	1	.17	
vertrouwen in persoonlijk bekenden (V104)	1	4	3.07	.5
vertrouwen bij eerste ontmoeting(V105)	1	4	2.14	.6
Leeftijd (V242)	17	95	51.18	17
Geslacht (V240)	0	1	.52	
Opleidingsniveau (V248)	1	9	5.3	2.1

N=3659

Uit tabel 1 is af te lezen dat het gemiddelde van algemeen vertrouwen dichtbij 0,5 ligt (.56). Dit betekent dat iets meer dan de helft van de mensen zegt de meeste mensen te kunnen vertrouwen en iets minder dan de helft aangeeft “maar niet voorzichtig genoeg te kunnen zijn in het vertrouwen van anderen”. De gemiddelde leeftijd ligt redelijk hoog, 51 jaar. De verdeling man en vrouw is ongeveer gelijk (.52) en het opleidingsniveau neigt meer naar hoogopgeleiden en zit gemiddeld in ‘5’: ‘behaalde middelbare school (technisch/beroepsonderwijs type)’. Het gemiddelde van vertrouwen in mensen die de respondenten persoonlijk kennen is 3.07, dit betekent dat de respondenten over het algemeen aangeven ‘een beetje vertrouwen’ te hebben in de mensen die zij persoonlijk kennen. In de mensen die respondenten voor het eerst ontmoeten is minder vertrouwen (2.14), de meeste respondenten geven dus aan dat zij mensen die zij voor het eerst ontmoeten niet echt vertrouwen.

3.4 Analyse methoden

De hypothesen worden getoetst door gebruik te maken van een Lineair Probability Model (LPM). Dit is een lineaire regressie, waarbij gebruik wordt gemaakt van een dichotome (0,1) afhankelijke variabele. De LPM maakt het mogelijk om geschatte effecten te vergelijken uit verschillende modellen (Mood, 2010). Omdat de afhankelijke variabele een dichotome variabele is, zou men kunnen stellen dat de juiste analyse methode een logistische regressie is. Volgens onderzoekers maakt een logistische regressie echter problematische assumpties over de standaardfout. Door deze problemen kunnen de vergelijkingen tussen de geschatte effecten niet op een correcte manier gemaakt worden (Mood, 2010). Vandaar dat deze scriptie de LPM als regressiemethode hanteert. Lineair houdt in dat de data zal worden samengevat in een stijgende of dalende lijn. De regressieanalyse kan een voorspelling doen over de invloed die migratieachtergrond heeft op het algemeen vertrouwensniveau. Daarbij heeft de regressie analyse de mogelijkheid om de eerder genoemde mediërende variabelen en controlevariabelen mee te nemen in de voorspelling. De controlevariabelen ‘leeftijd’, ‘geslacht’ en ‘opleidingsniveau’ zullen worden toegevoegd aan de voorspelling. Hierdoor kan worden gekeken of het gemeten effect dan aangetast wordt. De verschillende hypothesen zullen worden getoetst en aan de hand van deze regressieanalyses wordt er een antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. De drie hypothesen zullen in vijf modellen worden getoetst. Daarnaast is er een zesde model waarin beide mediërende variabelen tegelijk zullen worden toegevoegd. De reden en inhoud van deze modellen wordt in het volgende hoofdstuk duidelijk.

4. Resultaten

4.1 Controle assumpties Linear Probability Model

In paragraaf 3.4 is de keuze voor de Linear Probability Model (LPM) duidelijk gemaakt. Voorafgaand aan het toetsen van de zes regressiemodellen kan er rekening worden gehouden met een aantal assumpties: ‘outliers’, ‘eventuele misspecificatie van de functionele vorm’, ‘multicollineariteit’, ‘normaliteit’ en ‘homoscedasticiteit’. In deze scriptie worden de eerste drie assumpties gecontroleerd.

Outliers zijn ‘uitschieters’, waardes die buiten het bereik liggen; het zijn datapunten die relatief ver van de andere datapunten verwijderd zijn. Dit wordt gecontroleerd door te kijken naar Z-scores. Een Z-score geeft aan hoeveel standaarddeviaties een observatie van het gemiddelde aflight. Respondenten met een Z-score kleiner dan 3 of groter dan 3 kunnen worden beschouwd als outliers. In de data zijn geen outliers gevonden. Als aanvulling op deze controle wordt gebruik gemaakt van ‘Cook’s distance’ (‘Di’). Een algemene vuistregel voor deze methode is dat als de waarde van Di drie keer groter is dan het gemiddelde dit een mogelijke outlier kan zijn. In de data zijn met gebruik van ‘Cook’s distance’ geen outliers gevonden.

Omdat het doel van deze scriptie is om de significantie en de richting van de effecten te achterhalen zal een eventuele misspecificatie van de functionele vorm geen probleem vormen. Dit omdat de focus niet ligt op de niet-lineariteit van de relatie.

Multicollineariteit wordt gezien als een statisch fenomeen waarbij in een regressieanalyse twee of meer variabelen sterk gecorreleerd zijn. Als er sprake is van multicollineariteit kan dit er voor zorgen dat de berekening van de coëfficiënten niet meer representatief is. Om deze assumptie te controleren wordt gekeken naar de ‘VIF’ en ‘tolerance’ in de regressietabellen. Er is geen sprake van multicollineariteit als de VIF < 10 en de ‘tolerance’ groter is 0,1. In dit geval is er geen sprake van belemmering van de resultaten door multicollineariteit omdat in alle gevallen de VIF kleiner is dan 10 en de tolerance groter is dan 0,1.

Het is ook van belang om te kijken naar de correlaties tussen de verschillende variabelen, deze zijn weergegeven in bijlage 3. Alle waardes liggen onder de 0,5, er zijn geen waarde die dichtbij 1 liggen. Er wordt vanuit dit oogpunt niet verwacht dat de variabelen problemen gaan opleveren.

4.2 Regressiemodellen

In totaal zullen er in deze scriptie zes regressiemodellen worden getoetst, het zesde model voegt beide mediërende variabelen tegelijk toe in de regressie. In tabel 2 zijn de resultaten van alle modellen samengevat. De waardes voor de haakjes zijn de resultaten na het toevoegen

van de controlevariabelen, de waardes tussen de haakjes zijn de resultaten vóór het toevoegen van de controlevariabelen. De afhankelijke variabele (constante) verschilt per model: voor model 1, 3, 5 en 6 is de constante ‘algemeen vertrouwen’ / voor model 2 ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ / voor model 4 ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’. In bijlage 2 zijn alle modellen apart opgenomen, heeft elke afhankelijke variabele (constante) zijn eigen tabel en staan de resultaten vóór en na toevoeging van de controlevariabelen apart beschreven. In deze tabellen is ook de standaardfout weergegeven. De resultaten uit deze regressie zullen in de volgende drie paragrafen (4.3, 4.4 en 4.5) worden behandeld.

Het eerste model test het hoofdeffect (H1): “mensen met migratieachtergrond hebben minder algemeen vertrouwen dan mensen zonder migratieachtergrond”, met als onafhankelijke variabele (X) migratieachtergrond en als afhankelijke variabele (Y) algemeen vertrouwen.

In modellen 2, 3, 4 en 5 worden de mediërende variabelen aan de hand van de verschillende paden getoetst (zie figuur 2 en 3 in paragraaf 2.3). Het is van belang om deze paden van de mediërende variabelen apart van elkaar te testen om uitspraak te kunnen doen over de mediatie-analyse (zie uitleg onder figuur 4.1). Door deze modellen te toetsen kan onderzocht worden of één / of beide variabelen daadwerkelijk mediërend zijn. Voor de mediërende variabele ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ is dit pad: ‘A2’, ‘B2’ en ‘C2’. In model 2 wordt pad A2 van de tweede hypothese getoetst met de mediator ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ als afhankelijke variabele (Y) en als onafhankelijke variabele (X) migratieachtergrond. In model 3 worden pad B2 en C2 van de tweede hypothese getoetst. Hier is algemeen vertrouwen de afhankelijke variabele (Y) en worden ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ en migratieachtergrond als onafhankelijke variabele genomen.

Voor de mediërende variabele ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ is dit pad: ‘A3’, ‘B3’ en ‘C3’. In model 4 wordt pad A3 van de derde hypothese getoetst met de mediator ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ als afhankelijke variabele (Y) en als onafhankelijke variabele (X) migratieachtergrond. In model 5 worden pad B3 en C3 van de derde hypothese getoetst. Hier is algemeen vertrouwen de afhankelijke variabele (Y) en worden ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ en migratieachtergrond als onafhankelijke variabele genomen.

In model 6 worden beide mediërende variabelen ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ en ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ toegevoegd om te onderzoeken of er verschillen in effect zijn met de eerder gevonden resultaten van deze variabelen op de relatie tussen de afhankelijke variabele algemeen vertrouwen (Y) en onafhankelijke variabele migratieachtergrond (X).

Tabel 2. Linear probability model met de voorspelde kans op constante: voor model 1, 3, 5 en 6 is de constante ‘algemeen vertrouwen’ / voor model 2 ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ / voor model 4 ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’.

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
Constante	.178*** (.570***)	2.767** (3.083***)	-.366*** (-.070)	1.599*** (2.165***)	-.226*** (-.007)	-.497*** (-.301***)
Migratieachtergrond	-.029 (-.047**)	-.038 (-.053*)	-.021 (-.036)	-.126*** (-.157***)	-.003 (-.005)	-.004 (-.004)
vertrouwen in persoonlijk bekenden			.197*** (.207***)			.116*** (.177***)
Vertrouwen bij eerste ontmoeting					.252*** (.266***)	.222*** (.235***)
Leeftijd	.002***	.003***	.002***	.007***	.001	.000
Opleidingsniveau	.053*	.019***	.049***	.038***	.044***	.042***
Geslacht	-.030***	.088***	-.048**	.004	-.031*	-.041**
R2	.055	.019	.103	.043	.169	.185

Notes: N=3659; *p<.05, **p<.01, ***p<.001; tweezijdig getoetst; gepresenteerde effecten zijn ongestandaardiseerd. De waarden voor de haakjes zijn gecontroleerd voor leeftijd, opleidingsniveau en geslacht. De waarden tussen de haakjes zijn niet gecontroleerd. Voor uitgebreide resultaten inclusief standaardfout zie bijlage 2.

4.3 Verklaarde variantie (‘R2’)

In de tabellen van alle modellen is de ‘R2’ aangegeven. Deze determinatie coëfficiënt geeft de verklaarde variantie aan. De waarde geeft aan hoeveel van de variantie verklaard wordt door de onafhankelijke variabelen. In deze paragraaf wordt van een aantal opvallende variabelen de R2 na toevoeging van de controlevariabelen besproken. In model 3 waarin ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ wordt toegevoegd aan de analyse is een R2 van .103. Opvallend is dat in model 5 waarin ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ is toegevoegd de R2 .169 is. Vanuit deze resultaten kan geconcludeerd worden dat de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen in grotere mate verklaard wordt door het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet dan in mensen die men persoonlijk kent.

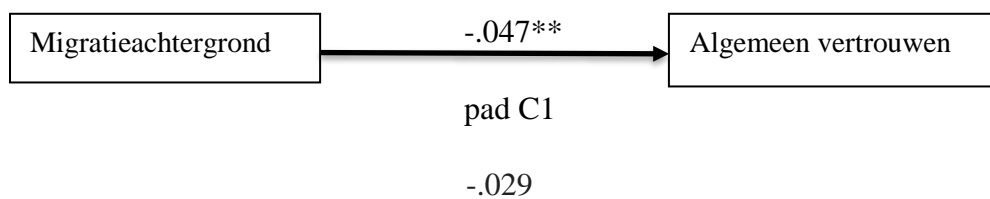
4.4 Model 1: Hoofdeffect

Hypothese 1 luidde: “Mensen met een migratieachtergrond hebben minder algemeen vertrouwen dan mensen zonder migratieachtergrond”. Uit model 1 is op te maken dat er een

negatieve relatie is tussen mensen met een migratieachtergrond en algemeen vertrouwen ($B = -.047$, $t = -2.164$, $p < .05$). Het effect is significant. De negatieve coëfficiënt laat zien dat iemand met een migratieachtergrond lager scoort op algemeen vertrouwen.

De toevoeging van de controlevariabelen zorgt ervoor dat het effect van migratieachtergrond niet meer significant voorspellend is voor het algemeen vertrouwensniveau ($B = -.029$, $t = -1.369$, $p = .171$). De controlevariabelen zijn alle drie significant. Op basis van de toevoeging van de controlevariabelen kan hypothese 1 niet bevestigd worden en moet dus worden verworpen. Mensen met een migratieachtergrond scoren niet lager op algemeen vertrouwen. In figuur 4.1 is het hoofdeffect opnieuw afgebeeld, het bovenste getal van pad C1 representeert het effect voor toevoeging van de controlevariabelen en het onderste getal het effect na toevoeging van de controlevariabelen.

Figuur 4.1 *Het getoetste verwachte hoofdeffect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen.*

Notes: $N = 3659$; * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$; tweezijdig getoetst; gepresenteerde effecten zijn ongestandaardiseerd.

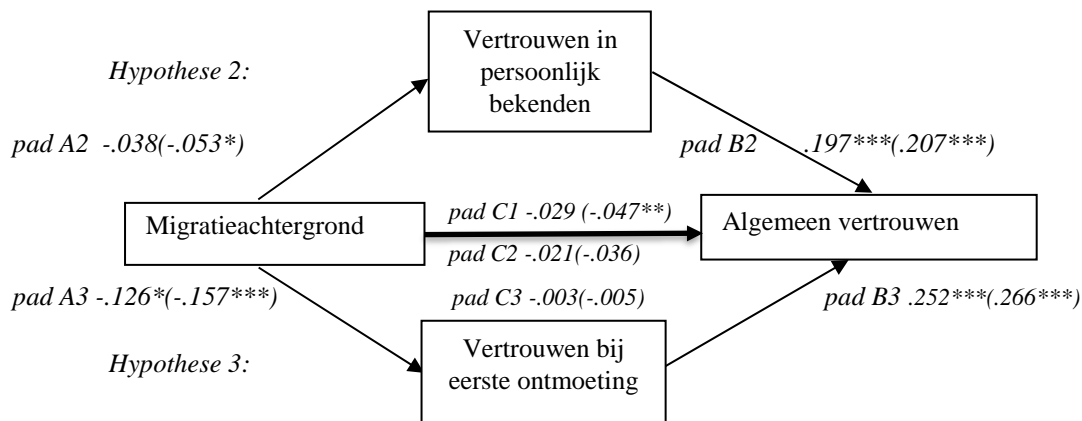
De mediatieanalyse wordt uitgevoerd aan de hand van de “casual steps approach” (Baron & Kenny, 1986). Hierin wordt benadrukt dat het hoofdeffect (pad C1), de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen, significant moet zijn om überhaupt van mediatie te kunnen spreken. De volgende stap is dat pad A (1, 2) significant moet zijn. Als dat zo is wordt gekeken naar de significantie van pad B (1, 2). Zijn deze paden significant en ‘verdwijnt’ de significantie van pad C1 in pad C (2, 3), dan wordt gesproken van een volledige mediatie (Baron & Kenny, 1986). Het is dus van belang om de verschillende paden los van elkaar te toetsen. Vanuit model 1 is af te leiden dat de relatie voor toevoeging van de controlevariabelen significant is ($B = -.047$, $t = -2.164$, $p < .05$). Dit betekent dat ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ en ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen zouden kunnen mediëren. De relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen is echter na toevoeging van de controlevariabelen niet meer significant ($B = -.029$, $t = -1.369$, $p = .171$). Dit betekent dat na toevoeging van de controlevariabelen gesteld kan worden dat ‘vertrouwen in persoonlijk

bekenden' en 'vertrouwen bij eerste ontmoeting' geen mediërende variabelen zijn. De mediatieanalyse zal alsnog getoetst worden om wellicht een mogelijke verklaring te vinden waarom deze effecten verschillen. In deze relatie kan worden onderzocht of mogelijke verschillen in significantie te achterhalen zijn vanuit verschillen in het vertrouwen in 'vertrouwen in persoonlijk bekenden' of 'vertrouwen bij eerste ontmoeting'. Stel dat het hoofdeffect na toevoeging van de controlevariabelen wel significant was geweest, via welke 'mediërende' variabele zou dit dan zijn overgedragen?

4.5 Model 2, 3, 4, 5, 6: Mediatie-effecten

Om een duidelijk overzicht te krijgen van de bevindingen zijn de resultaten vanuit tabel 2 (en bijlage 2) in de onderstaande figuur (figuur 4.2) in beeld gebracht. Deze worden daarna verder toelicht.

Figuur 4.2. Het getoetste verwachte mediatie-effect van 'vertrouwen in persoonlijk bekenden' en 'vertrouwen bij eerste ontmoeting' op algemeen vertrouwen.

Notes: N=3659; * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$; tweezijdig getoetst; gepresenteerde effecten zijn ongestandaardiseerd.

De waarden voor de haakjes zijn gecontroleerd voor leeftijd, opleidingsniveau en geslacht. De waarden tussen de haakjes zijn niet gecontroleerd.

Hypothese 2 luidde: "Het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen wordt gemedieerd door het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent". Deze hypothese heeft betrekking op het mediatieverband tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen met 'vertrouwen in persoonlijk bekenden' als mediator (zie figuur 4.2). Uit tabel 2 kunnen de waarden van model 2 en 3 voor toevoeging van de controlevariabelen worden afgelezen, dit zijn de waarden van paden afgebeeld in figuur 4.2. Pad A2 is in tegenstelling tot de verwachting negatief, het pad is significant met ($B = -.053$, $t = -2.151$, $p < 0.05$). Pad B2 is conform verwachting positief, het pad is ook significant ($B = .207$, $t = 14.7$, $p < .001$). Het effect

van de onafhankelijke variabele migratieachtergrond op de afhankelijke variabele algemeen vertrouwen (pad C2) is niet significant en tegen verwachting in negatief ($B = -.036$, $t = -1.703$, $p = .089$). Dit is in contrast met eerdere genoemde uitkomst bij hypothese 1 (pad C1) voordat de controlevariabelen werden toegevoegd. Het effect van ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ is via beide paden (A2 en B2) significant, daarnaast is de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen niet meer significant omdat de variabele ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ is toegevoegd. De significantie ‘verdwijnt’. Daarnaast zijn beide paden (A2 en B2) significant. Dit betekent dat kan worden aangenomen dat het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen volledig gemedieerd wordt door het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent (Baron & Kenny, 1986). Dit betekent dat het effect van migratieachtergrond (X) op algemeen vertrouwen wordt overgedragen via ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’.

De controlevariabelen leeftijd, opleidingsniveau en geslacht zijn alle drie significant. Door de toevoeging van de controlevariabelen blijft pad B2 positief én significant ($B = .197$, $t = 14.163$, $p < .001$). Pad A2 is niet meer significant ($B = -.038$, $t = -1.561$, $p = .119$). Mensen met of zonder migratieachtergrond verschillen dus naar verwachting niet in persoonlijk vertrouwen. Pad C2 is tegen verwachting in negatief en niet significant ($B = -.021$, $t = -1.040$, $p = .298$), dit komt overeen met de uitkomsten van hypothese 1 na toevoeging van de controlevariabelen.

De hypothese wordt verworpen omdat het effect van pad A2 niet significant is, daarnaast is het pad C2 vergeleken met C1 nauwelijks veranderd en zijn ze allebei niet significant. Dit betekent dat het effect van migratieachtergrond (X) op algemeen vertrouwen (Y) na toevoeging van de controlevariabelen niet wordt overgedragen via ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’.

Hypothese 3 luidde: *“Het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen wordt gemedieerd door het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet”*. Deze hypothese heeft ook betrekking op een mediatieverband, namelijk tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen met ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ als mediator (zie figuur 4.2). Uit tabel 2 (model 4 en 5) kan worden afgelezen wat de waardes zijn van de verschillende paden voor toevoeging van de controlevariabelen. Pad A3 is naar verwachting negatief; het pad is ook significant ($b = -.157$, $t = -5.318$, $p < .001$). Pad B3 is naar verwachting positief; het pad is ook significant ($b = .266$, $t = 23.560$, $p < .001$). Het effect van de onafhankelijke variabele migratieachtergrond op de afhankelijke variabele algemeen vertrouwen (pad C3) blijft

negatief en is niet significant ($B = -.005$, $t = -.249$, $p = .803$). Dit is in contrast met het hoofdeffect pad C1 voordat de controlevariabelen werden toegevoegd, dit hoofdeffect was namelijk wel significant. De significantie ‘verdwijnt’ en beide paden zijn significant (pad A3 & B3). Er kan worden aangenomen dat het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen volledig wordt gemedieerd door het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet. Hieruit kan worden afgeleid dat het effect van migratieachtergrond (X) op algemeen vertrouwen wordt overgedragen via het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet.

In model 4 is controlevariabele geslacht niet significant ($p = .848$) en in model 5 is controlevariabele leeftijd niet significant ($p = .177$). Verschillen in leeftijd én geslacht hebben dus géén effect op de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen wanneer ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ wordt meegenomen als mogelijke mediator. Door de toevoeging van de controlevariabelen blijft pad B3 positief significant ($B = .252$, $t = 22,365$, $p < .001$) en pad A3 negatief significant ($B = -.126$, $t = -4.339$, $p < .001$). Met de toevoeging van de controlevariabelen blijft pad A3 significant. Pad C3 daalt en blijft niet significant ($B = .003$, $t = .145$, $p = .885$). De hypothese wordt na toevoeging van de controlevariabelen verworpen omdat pad C3 net als C1 niet significant is en nauwelijks veranderd. Dit betekent dat het effect van migratieachtergrond (X) op algemeen vertrouwen (Y) na toevoeging van de controlevariabelen de relatie niet medieert, het effect wordt niet overgedragen via het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet.

In model 6 worden beide variabelen ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ en ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ meegenomen, vanuit tabel 6 is af te lezen dat het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen zowel voor ($-.004$) als na toevoeging ($-.004$) van de controlevariabelen dicht bij eerder genoemde resultaten liggen en niet significant zijn. De effecten van ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ en ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ zijn ook nagenoeg hetzelfde. Vanuit dit model kunnen dus geen nieuwe conclusies worden getrokken.

Hypotheses 1, 2 en 3 worden na toevoeging van de controlevariabelen verworpen. Maar stel dat het hoofdeffect na toevoeging van de controlevariabelen wel significant was geweest, via welke ‘mediërende’ variabele zou dit dan zijn overgedragen? Het effect van migratieachtergrond op ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ is niet significant in tegenstelling tot het effect van migratieachtergrond op ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’. Omdat beide paden van ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ (pad A3 en B3) significant zijn zou aangenomen kunnen worden dat als er één variabele aangewezen zou moeten worden

voor een mogelijk mediatie-effect dan zou dit ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ zijn geweest. Daarnaast is de verklaarde variantie (R^2) van ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ groter ($.169 > .103$). Er kan worden aangenomen dat ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ eerder verantwoordelijk kan worden gehouden voor het verschil van pad C1(-0.29) naar pad C3 (-.003) dan ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’.

5. Conclusie & discussie

In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de vraag wat de invloed is van een migratieachtergrond op het algemene vertrouwen dat mensen met een migratieachtergrond hebben in anderen. Er is onderzocht of er een verband bestaat tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen en of het vertrouwen in mensen die men persoonlijk kent en het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet in die relatie mediërende variabelen zijn. Om dit te onderzoeken is gebruik gemaakt van data uit de World Value Survey (WVS, 2014). Uit deze set werden de data gebruikt van Nederland en Duitsland omdat deze twee landen dezelfde definitie hanteren van migratieachtergrond en in cultureel, economisch en politiek opzicht vergelijkbaar zijn. De hypothesen zijn getoetst aan de hand van een Lineair Probability Model (LPM).

De eerste verwachting was dat mensen met een migratieachtergrond minder algemeen vertrouwen hebben. Die hypothese wordt niet bevestigd. Als wordt gecontroleerd op leeftijd, geslacht en opleidingsniveau wordt de hypothese verworpen. Het resultaat is tegenstrijdig met de verwachtingen die zijn gesteld vanuit de homophily theorie (McPherson et al., 2001) en spreekt eerder onderzoek van het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen tegen (Schmeets, 2018).

De tweede verwachting was dat het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen wordt gemedieerd door ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’. Na toevoeging van de controlevariabelen wordt ook deze hypothese verworpen. Dit betekent dat het verband tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen niet wordt overgedragen via ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’. Dit spreekt de verwachtingen vanuit de homophily theorie tegen (McPherson et al., 2001). Vanuit die theorie kon verwacht worden dat mensen (met of zonder migratieachtergrond) meer zouden vertrouwen in mensen die zij persoonlijk kennen omdat zij gelijkwaardige karakteristeken delen (‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’). Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de etnische diversiteit is toegenomen. Volgens de constrict-theorie van Putnam (2007) daalt dan niet alleen het vertrouwen buiten de eigen groep (‘out-group’), bijvoorbeeld in mensen die zij voor het eerst ontmoeten, maar ook binnen de eigen

groep ('in-group'), bijvoorbeeld in mensen die zij persoonlijk kennen. Voor vervolgonderzoek wordt aangeraden om de relatie tussen etnische diversiteit en migratieachtergrond en algemeen vertrouwen gecombineerd te onderzoeken.

De derde verwachting was dat het effect van migratieachtergrond op algemeen vertrouwen wordt gemedieerd door 'vertrouwen bij eerste ontmoeting'. Na het toevoegen van de controlevariabelen kan deze hypothese niet bevestigd worden. Dit betekent dat het verband tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen niet wordt overgedragen via 'vertrouwen bij eerste ontmoeting'. Dit spreekt de verwachting vanuit de vanuit de homophily theorie tegen (McPherson et al., 2001).

Vóór toevoeging van de controlevariabelen kan geconcludeerd worden dat beide variabelen mediërend zijn. Na toevoeging van de controlevariabelen is het hoofdeffect (pad C1) niet significant. Omdat er in deze scriptie werd aangenomen dat het hoofdeffect, de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen (pad C1), significant moet zijn om überhaupt van een mediatie-effect te kunnen spreken kunnen beide variabelen geen mediërende variabelen zijn (Baron & Kenny, 1986). Er is echter een relatief grote consensus onder onderzoekers dat het hoofdeffect niet significant hoeft te zijn (Hayes, 2009; Shrout & Bolger, 2002). Dus, 'vertrouwen in persoonlijk bekenden' en 'vertrouwen bij eerste ontmoeting' zouden de relatie tussen migratieachtergrond en algemeen vertrouwen kunnen mediëren ook al is het hoofdeffect na toevoeging van de controlevariabelen niet significant. Als deze gedachtenlijn wordt gevolgd kan gesteld worden dat het vertrouwen in mensen die men voor het eerst ontmoet de relatie tussen algemeen vertrouwen en migratieachtergrond medieert omdat beide paden (A3 en B3) significant zijn. Daarnaast is de verklaarde variantie van deze variabele groter.

Hoe kan verklaard worden dat de hypotheses, geformuleerd op grond van uitgebreid literatuuronderzoek, niet bevestigd worden? Daarvoor zijn drie soorten van verklaringen denkbaar. De eerste verklaring betreft de gehanteerde analyse methode. Omdat de afhankelijke variabele in dit onderzoek dichotoom is, zou gesteld kunnen worden dat er gebruik had moeten worden gemaakt van een logistische regressie. Maar omtrent deze keuze zijn veel meningsverschillen onder onderzoekers. De logistische regressie is een complexe methode en wordt vaak verkeerd geïnterpreteerd waardoor resultaten minder betrouwbaar zijn (Mood, 2010). Volgens Mood kan vaak beter gebruik worden gemaakt van een Linear Probability Model. Als in de toekomst duidelijkheid ontstaat omtrent de regressiekeuze dan wordt aangeraden om die werkwijze in eventueel vervolgonderzoek te volgen.

De tweede soort verklaring is de ruime definitie van migratieachtergrond. Uiteenlopende

migratieachtergronden (Frans, Spaans, Turks, Marokkaans, Syrisch, Afghaans, etc.) worden in deze scriptie ‘op één hoop gegooid’. Schmeets (2018) vond wél een verschil in algemeen vertrouwen tussen mensen met een westerse en niet-westerse migratieachtergrond. Maar in deze scriptie is dat onderscheid niet gemaakt omdat de dataset die mogelijkheid niet biedt. Aanbeveling voor toekomstig onderzoek is om, als dat mogelijk is, een onderscheid te maken tussen westerse- en niet-westerse migratieachtergrond. Het kan verwacht worden dat er grote verschillen te vinden zijn tussen deze groepen. In het kader van de homophily theorie zou men kunnen stellen dat een persoon met een niet-westerse migratieachtergrond minder gelijksoortige karakteristieken deelt met een westers persoon, waardoor er minder snel een vertrouwensband kan ontstaan. Daarnaast wordt aangeraden om in vervolgonderzoek onderscheid te maken tussen eerste- en tweede generatie migratieachtergrond. Er zou in het kader van de homophily theorie verwacht kunnen worden dat de eerste generatie minder gelijksoortige karakteristieken deelt met de oorspronkelijke bevolking dan de tweede generatie, waardoor de vertrouwensband minder snel wordt opgebouwd.

De derde soort mogelijke verklaring houdt verband met de contextgebondenheid van vertrouwen. In deze scriptie werd gekeken naar het land als context. Maar in het dagelijks leven is voor een individu de context kleiner. In overeenstemming met de homophily theorie, zoeken mensen de ‘in-group’ op. Groepen met bepaalde migratieachtergronden wonen vaak bij elkaar in dezelfde wijk, zoals in de Bijlmer of in de Utrechtse wijk Lombok. De groep die zij voor het eerst ontmoeten bestaat dan uit minder ‘vreemden’, zij delen meer karakteristieken en er is meer grond voor vertrouwen. Met dit mogelijke ‘Lombok-effect’ is geen rekening gehouden. Dit zou deels kunnen verklaren waarom mensen met een migratieachtergrond in bijvoorbeeld Lombok niet minder algemeen vertrouwen hebben dan mensen zonder migratieachtergrond.

Voor vervolgonderzoek wordt tot slot aangeraden om, zodra deze beschikbaar is, wave 7 (2014-2018) te gebruiken. Deze scriptie maakt gebruik van data van WVS wave 6, data verzameld van 2010-2014. Dit betekent dat de data al 5 tot 9 jaar oud zijn en dateren van vóór de grote toestroom van migranten in 2016. Die grote toestroom heeft invloed gehad op het aantal mensen met een migratieachtergrond en hoe men in het algemeen denkt over en omgaat met mensen met een migratieachtergrond. Dit zou gevolgen kunnen hebben voor het opbouwen van vertrouwensrelaties.

Kortom: mensen met een migratieachtergrond hebben een lager algemeen vertrouwen. Maar gecorrigeerd voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau is dit verschil in algemeen

vertrouwen met mensen zonder migratieachtergrond niet significant. Mensen met een migratieachtergrond kennen echter ook onderling grote verschillen. Nuancering blijft noodzakelijk. Vertrouwen binnen en tussen bevolkingsgroepen kan niet over één kam worden geschoren.

6. Referenties

- Bahry, D., Kosolapov, M., Kozyreva, P., & Wilson, R. K. (2005). Ethnicity and trust: Evidence from Russia. *American Political Science Review*, 99(4), 521-532.
- Bjørnskov, C. (2007). Determinants of generalized trust: A cross-country comparison. *Public choice*, 130(1-2), 1-21.
- Bobo, L. (1988) 'Group Conflict, Prejudice, and the Paradox of Contemporary Racial Attitudes', in P.A. Katz and D.A. Buchan, N. R., Croson, R. T., & --
- Solnick, S. (2008). Trust and gender: An examination of behavior and beliefs in the Investment Game. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 68(3-4), 466-476.
- CBS. Voor derde jaar op rij 100 duizend inwoners erbij. (2019). Retrieved from <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/01/voor-derde-jaar-op-rij-100-duizend-inwoners-erbij>.
- CBS. Wat verstaat het CBS onder een allochtoon?. (2019). Retrieved from <https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/specifiek/wat-verstaat-het-cbs-onder-een-allochtoon->.
- Dinesen, P. T. (2011). Where you come from or where you live? Examining the cultural and institutional explanation of generalized trust using migration as a natural experiment. *European sociological review*, 29(1), 114-128.
- Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2012). "Trust in a Time of Increasing Diversity: On the Relationship between Ethnic Heterogeneity and Social Trust in - Denmark from 1979 until Today." *Scandinavian Political Studies* 35(4):273-94.
- Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2015). Ethnic diversity and social trust: Evidence from the micro-context. *American Sociological Review*, 80(3), 550-573.
- DiPrete, T. A., Gelman, A., McCormick, T., Teitler, J., & Zheng, T. (2011). Segregation in social networks based on acquaintanceship and trust. *American Journal of Sociology*, 116(4), 1234-83.
- Dohmen, T., Falk, A., Huffman, D., & Sunde, U. (2012). The intergenerational transmission of risk and trust attitudes. *Review of Economic Studies*, 79(2), 645-677.
- European Commission -person with a migratory background - Migration and Home Affairs (2019). Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/content/person-migratory-background_en.
- Freitag, M. and R. Trautmueller (2009), 'Spheres of trust: an empirical analysis of the foundations of particularized and generalized trust', *European Journal of Political Research* 48: 782-803.
- Galjart, B. (2003). Sociaal kapitaal, vertrouwen en ontwikkeling. *Sociologische gids*, 50(1), 26-51.
- Gesthuizen, M., Van der Meer, T., & Scheepers, P. (2009). Ethnic diversity and social capital in Europe: tests of Putnam's thesis in European countries. *Scandinavian Political Studies*, 32(2), 121-142.
- Glanville, J.L. and P. Paxton (2007), 'How do we learn trust? A confirmatory tetrad analysis of the sources of generalized trust', *Social Psychology Quarterly* 70: 230-242.
- Glanville, Jennifer L., and Pamela Paxton. 2007. "How Do We Learn to Trust? A Confirmatory Tetrad Analysis of the Sources of Generalized Trust." *Social Psychology Quarterly* 70(3):230-42.
- Helliwell, J. F., Wang, S., & Xu, J. (2016). How durable are social norms? Immigrant trust and generosity in 132 countries. *Social Indicators Research*, 128(1), 201-219.
- Hooghe, M., Marien, S., & de Vroome, T. (2012). The cognitive basis of trust. The relation between education, cognitive ability, and generalized and political trust. *Intelligence*, 40(6), 604-613.
- Hooghe, M., Reeskens, T., Stolle, D., & Trappers, A. (2009). Ethnic diversity and generalized trust in Europe: A cross-national multilevel study. *Comparative political studies*, 42(2), 198-223.
- Inglehart, R., C. Haerpfer, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (eds.). 2014. *World Values Survey: Round Six - Country-Pooled Datafile Version*: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp>. Madrid: JD Systems Institute.
- Johnson, M. K., Rowatt, W. C., & LaBouff, J. P. (2011). Religiosity and Prejudice Revisited: In-Group Favoritism, Out-Group Derogation, or Both?. *Psychology of Religion and Spirituality*. Advance online publication. doi: 10.1037/a0025107.
- McGregor, D. 1967. *The Professional Manager*, New York: McGraw-Hill.
- McPherson, M., Smith-Lovin, L., & Cook, J. M. (2001). Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual review of sociology*, 27(1), 415-444.
- Messick, D. and Kramer, R. (2001) 'Trust as a Form of Shallow Morality', in K. Cook (ed.), *Trust in Society*. New York: Russell Sage, pp. 89-117.
- Meulenbergh, M. (2019). *Etniciteit - de betekenis volgens Martin Meulenbergh*. Retrieved from <https://www.ensie.nl/martin-meulenbergh/etniciteit>
- Miller, D. (1995) *On Nationality*. Oxford: Oxford University Press.
- Miller, M. & Mitamura, M. 2003. 'Are Surveys on Trust Trustworthy?', *Social Psychology Quarterly* 66, 62-70.
- Mood, C. (2010). Logistic regression: why we cannot do what we think we can do, and what we can do about it. *European sociological review*, 26(1), 67-82.

- Misztal, B. (1996), *Trust in Modern Societies*, Oxford: Blackwell.
- Newton, K., & Zmerli, S. (2011). Three forms of trust and their association. *European Political Science Review*, 3(2), 169-200.
- Newton, K., Stolle, D., & Zmerli, S. (2018). Social and political trust. *The Oxford handbook of social and political trust*, 37.
- NOOR, S., & METWALLY, L. (2018). Hoe vergroot je het vertrouwen tussen jongeren en de politie?.
- Otten, S., Jansen, W. S., & de Vroome, T. (2014). Werkt diversiteit? Arbeidsintegratie en sociale vertrouwen in een kleurrijke samenleving.
- Peter Håkansson & Fredrik Sjöholm (2007) Who Do You Trust? Ethnicity and Trust in Bosnia and Herzegovina, *Europe-Asia Studies*, 59:6, 961-976, DOI: 10.1080/09668130701489162.
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
- Putnam, R.D. (2007). E pluribus unum. Diversity and community in the twenty-first century. The 2007 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30, 137-174.
- Schmeets, H. (2018). Vertrouwen op de kaart. *Statistische Trends*, mei.
- Sherchan, W., Nepal, S., & Paris, C. (2013). A survey of trust in social networks. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 45(4), 47.
- Stephen Knack, and Philip Keefer. 1997. "Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation." *The Quarterly Journal of Economics* 112 (November): 1251-OECD. (2017). *OECD Guidelines on Measuring Trust*, Paris: OECD Publishing.
- Stolle, D., Reeskens, T., & Hooghe, M. 2006. Etnische diversiteit, etnocentrisme en vertrouwen in Europa.
- Stolle, D., Soroka, S., & Johnston, R. (2008). When does diversity erode trust? Neighborhood diversity, interpersonal trust and the mediating effect of social interactions. *Political studies*, 56(1), 57-75.
- Sutter, M., & Kocher, M. G. (2007). Trust and trustworthiness across different age groups. *Games and Economic behavior*, 59(2), 364-382.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1985). The social identity theory of intergroup behavior. In: *Worchel. Psychology of Intergroup Relations*, 2nd edn, Nelson-Hall, Chicago.
- Tang, J., Gao, H., Hu, X., & Liu, H. (2013, February). Exploiting homophily effect for trust prediction. In *Proceedings of the sixth ACM international conference on Web search and data mining* (pp. 53-62). ACM.
- Taylor (eds), *Eliminating Racism: Profiles in Controversy*. New York: Plenum Press Books, pp. 85–114.
- Turner, J. C., Brown, R. J., & Tajfel, H. (1979). Social comparison and group interest in ingroup favouritism. *European journal of social psychology*, 9(2), 187-204.
- United Nations Population Division | Department of Economic and Social Affairs. (2015). Retrieved from <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.asp>.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). Rediscovering the social group: A
- Van Oirschot, L., Slot, J., & van Oirschot, E. (2011). Voorspellers van vertrouwen in de buurt-Sociale cohesie in Amsterdam. *Mens en maatschappij*, 86(1), 66-87.
- Welch, M. R., Sikkink, D., Sartain, E., & Bond, C. (2004). Trust in God and trust in man: The ambivalent role of religion in shaping dimensions of social trust. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 43(3), 317-343.
- Welter, F., & Alex, N. (2012). Researching trust in different cultures. *Handbook of research methods on trust*, 2, 50-59.
- Whiteley, P.F. (1999), 'The origins of social capital', in J.W. van Deth, M. Maraffi, K. Newton and P.F. Whiteley (eds), *Social Capital and European Democracy*, London: Routledge, pp. 25–44.
- Yosano, A. and N. Hayashi (2005), 'Social stratification, intermediary groups and the creation of trustfulness', *Sociological Theory and Methods* 20:27–44.
- Lancee, B., & Dronkers, J. (2008). Etnische diversiteit, sociaal vertrouwen in de buurt en contact van allochtonen en autochtonen met de burens. *Migrantenstudies*, 24.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical mediation analysis in the new millennium. *Communication Monographs*, 76 408-420.
- Shrout, P. E., & Bolger, N. (2002). Mediation in experimental and nonexperimental studies: New procedures and recommendations. *Psychological Methods*, 7, 422-445.

Bijlage 1. Argumentatie voor keuze landen

De scriptie onderscheidt zich door zich te concentreren op een beperkt aantal landen. Terwijl in andere onderzoeken vaak veel verschillende landen zijn opgenomen. Zo gebruikten Scheepers, Van der Meer en Gesthuizen 28 Europese landen (Gesthuizen, M. et al., 2009)

Het toetsen van de onderzoeksvraag op basis van data van meerdere landen draagt bij aan het vergroten van het aantal respondenten. De steekproef is dan groter, waardoor de analyse betrouwbaarder worden. Maar landen verschillen van elkaar in bijvoorbeeld cultuur, economie, politiek en het aandeel van mensen met migratieachtergrond. Zoals eerder aangegeven is vertrouwen een context gebonden fenomeen en verschilt de opbouw ervan en verwachtingen in verschillende landen en culturen. Het is daarom van belang om de contexten van de landen die worden meegenomen in dit onderzoek zoveel overeen te laten komen. In dit kader is er in deze scriptie voor gekozen om de onderzoeksvraag te toetsen met data van landen die in cultureel, economisch en politiek opzicht vergelijkbaar zijn en ook een vergelijkbaar aandeel mensen kent met een migratieachtergrond. Zo wordt de kans kleiner dat eventuele verschillen in algemeen vertrouwen worden vertroebeld door verschillen in context waarin de vier bovengenoemde aspecten een belangrijke rol in spelen.

Vanuit bovenstaande overweging is gekozen voor landen die volgens de Verenigde Naties (VN) behoren tot West-Europa: 'België', 'Frankrijk', 'Monaco', 'Nederland', 'Duitsland', 'Liechtenstein', 'Luxemburg', 'Oostenrijk', 'Zwisterland'. Van deze landen zijn in de voor dit onderzoek gebruikte data alleen gegevens van Nederland en Duitsland beschikbaar.

Nederland en Duitsland zijn landen die in cultureel, economisch en politiek opzicht vergelijkbaar met elkaar zijn. Culturen worden in de literatuur doorgaans vergeleken met gebruik van 'Hofstede's cultural paradigm' (1980). Hofstede's model maakt gebruik van zes dimensies als bepalende kenmerken van een cultuur van een land en op grond waarvan landen met elkaar kunnen worden vergeleken. De culturele dimensies zijn: 'machtafstand', 'individualisme', 'masculiniteit', 'onzekerheidsvermijding', 'lange- of kortetermijndenken', 'toegeeflijk vs. terughoudendheid'. Nederland en Duitsland scoren over het algemeen vergelijkbaar in de zes culturele dimensies.

Tabel 3: Hofstede's cultural paradigm, scores op 6 culturele dimensies

Dimensie:	machtafstand	individualisme	masculiniteit	onzekerheidsvermijding	Lange- of kortetermijnen	Toegeeflijk vs. terughoudendheid
Land:						
Nederland	38	80	14	53	83	40
Duitsland	35	67	66	65	67	68
Oekraïne	92	25	27	95	55	18

Bron: Compare countries - Hofstede Insights. (2019). Retrieved from <https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>.

Zoals uit tabel 3 is op te maken liggen de scores op de zes culturele dimensies van Hofstede (1980) relatief dicht bij elkaar. Oekraïne wordt als voorbeeld genomen, dit land ligt in Oost-Europa. De scores van Oekraïne verschillen relatief veel van die van Nederland en Duitsland, dit betekent dat gesteld kan worden dat de cultuur van Oekraïne niet overeenkomt met de cultuur van Nederland en Duitsland.

Daarnaast komen landen in politiek opzicht overeen omdat het beide democratieën zijn. In economisch opzicht zijn de landen ook vergelijkbaar, ze delen min of meer dezelfde welvaart (International Monetair Fonds, 2019).

Cijfers uit 2017 geven aan dat in Nederland 22,6% een migratieachtergrond had en in Duitsland was dat 22,5%. (CBS, 2017; Destatis, 2017) Ook in de dataset zelf kwamen deze gelijkenissen in getallen terug. In de Nederlandse data hebben 17,9% van de mensen een migratieachtergrond en in de Duitse data was dat 13,1%. Daarnaast zijn ook in de zogeheten 'net migration rate' gelijkenissen tussen Nederland en Duitsland terug te vinden. Een positieve net migration rate geeft aan dat het aantal immigranten hoger is dan het aantal emigranten, er komen dus meer mensen het land binnen dan dat er mensen het land verlaten. Nederland scoort hier 1.9 en Duitsland 1.5, deze waardes liggen relatief dicht bij elkaar (Indexmundi, 2019). Dit terwijl overige Europese landen dit terug relatief ver van Nederland en Duitsland afliggen: België (5.4), Luxemburg (15.5), Zwitserland (4.7), Oostenrijk (4.8) (Indexmundi, 2019). Deze waardes zijn van belang omdat dit betekent dat Nederland en Duitsland zich ongeveer in dezelfde context begeven omtrent het aandeel immigranten en migratieachtergronden.

Een ander aspect waar Nederland en Duitsland overeenstemming in vinden is de definitie

van de onafhankelijke variabele ‘migratieachtergrond’. Zoals eerder aangegeven wordt in deze scriptie de Nederlandse definitie van migratieachtergrond gehanteerd. Elk Europees land heeft een andere visie en definitie gegeven aan bijvoorbeeld ‘buitenlanders’, ‘mensen met een migratieachtergrond’ of ‘allochtonen’. Bijvoorbeeld, in Frankrijk zijn etnische statistieken verboden; in Frankrijk is iedereen Frans ongeacht zijn huidskleur, religie of afkomst. Er bestaat hier geen woord als migratieachtergrond (Bakker et al., 2016). Omdat elk land een andere definitie van migratieachtergrond hanteert, zal de operationalisatie van de onafhankelijke variabele ‘migratieachtergrond’ vanuit elk land verschillen. Hierdoor zullen de uitkomsten van dit onderzoek voor elk land anders zijn. Duitsland deelt dezelfde visie omtrent het definiëren van migratieachtergrond als Nederland. Het buurland Duitsland noemt mensen met een migratieachtergrond letterlijk ‘Menschen mit Migrationhintergrund’. Het definieert zich ook als iemand van wie één van de ouders in het buitenland is geboren.

Literatuur bijlage 1.

- Bakker, M., Giesen, P., Lindhout, S., Ramdharie, S., Van Ijzendoorn, P., & Vervaeke, L. (2016). Hoe gaan andere landen om met begrip 'allochtoon'?. Retrieved from <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hoe-gaan-andere-landen-om-met-begrip-allochtoon~b47f72a4/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.
- Bevölkerung mit Migrationshintergrund um 8,5 % gestiegen. (2017). Retrieved from https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2017/08/PD17_261_12511.html.
- CBS StatLine - Bevolking; kerncijfers. (2017). Retrieved from [https://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37296NED&D1=0-51&D2=0,10,20,30,40,50,\(1-1\)-1&VW=T](https://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37296NED&D1=0-51&D2=0,10,20,30,40,50,(1-1)-1&VW=T).
- Compare countries - Hofstede Insights. (2019). Retrieved from <https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>
- Gesthuizen, M., Van der Meer, T., & Scheepers, P. (2009). Ethnic diversity and social capital in Europe: tests of Putnam's thesis in European countries. *Scandinavian Political Studies*, 32(2), 121-142.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences*. Beverly Hills, Sage Publications.
- IndexMundi - Country Facts. (2019). Retrieved from <https://www.indexmundi.com/>
- Internationaal Monetair Fonds (IMF). (2019). Retrieved from https://www.europa-nu.nl/id/vga3huh9avzm/internationaal_monetair_fonds_imf.

Bijlage 2. Regressietabellen

In deze bijlage wordt in tabel 4 en 5 model 1, 3 en 5 opgenomen. In tabel 6 wordt model 2 opgenomen, in tabel 7 wordt model 4 opgenomen en in tabel 8 model 6.

Tabel 4. Linear probability model met de voorspelde kans op algemeen vertrouwen (model 1, 3 en 5)

	Model 1		Model 3		Model 5	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Constante	.570***	.009	-.070	.044	-.007	.026
Migratieachtergrond	-.047**	.022	-.036	.021	-.005	.020
‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’			.207***	.014		
‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’					.266***	0.11
R2	.001		.057		.133	

Notes: N=3659; *p<.05, **p<.01, ***p<.001; tweezijdig getoetst; gepresenteerde effecten zijn ongestandaardiseerd.

Tabel 5. Linear probability model met de voorspelde kans op algemeen vertrouwen met toevoeging van de controlevariabelen (model 1, 3 en 5)

	Model 1 +controle		Model 3 +controle		Model 5 +controle	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Constante	.178***	0.40	-.366***	.053	-.226***	.039
Migratieachtergrond	-.029	.022	-.021	.021	-.003	.020
‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’			.197***	.014		
‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’					.252***	.011
Leeftijd	.002***	.00	.002***	.000	.001	.000
Opleidingsniveau	.053*	.004	.049***	.004	.044***	.004
Geslacht	-.030***	.016	-.048**	.016	-.031*	.015
R2	.055		.103		.169	

Notes: N=3659; *p<.05, **, p<.01, ***p<.001; tweezijdig getoetst; gepresenteerde effecten zijn ongestandaardiseerd.

Tabel 6. Linear probability model. model 2: voorspelde kans op ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ & voorspelde kans op ‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’ met toevoeging van controlevariabelen.

	Model 2		Model 2+ controle	
	B	S.E.	B	S.E.
Constante	3.083***	.010	2.767***	.043
Migratieachtergrond	-.043*	.025	-.038	.024
Leeftijd			.003***	.001
Opleidingsniveau			.019***	.004
Geslacht			.088***	.019
R2	.001		.019	

Notes: N=3659; *p<.05, **p<.01, ***p<.001; tweezijdig getoetst; gepresenteerde effecten zijn ongestandaardiseerd.

Tabel 7. Linear probability model. model 4: voorspelde kans op ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ & voorspelde kans op ‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’ met toevoeging van controlevariabelen.

	Model 4		Model 4 + controle	
	B	S.E.	B	S.E.
Constante	2.165***	.012	1.599***	.051
Migratieachtergrond	-.157***	.029	-.126***	.029
Leeftijd			.007***	.001
Opleidingsniveau			.038***	.005
Geslacht			.004	.022
R2	.008		.043	

Notes: N=3659; *p<.05, **p<.01, ***p<.001; tweezijdig getoetst; gepresenteerde effecten zijn ongestandaardiseerd.

Tabel 8. Linear probability model. model 6: voorspelde kans op algemeen vertrouwen & model 6 : voorspelde kans op algemeen vertrouwen met toevoeging van controlevariabelen

	Model 6		Model 6 + controle	
	B	S.E.	B	S.E.
Constante	-.301***	.044	-.497***	.051
Migratieachtergrond	-.004	.020	-.004	.020
‘vertrouwen in persoonlijk bekenden’	.117***	.014	.116***	.014
‘vertrouwen bij eerste ontmoeting’	.235***	.012	.222***	.012
Leeftijd			.00	.00
Opleidingsniveau			.042***	.004
Geslacht			-.041**	.015
R2	.149		.185	

Notes: N=3659; *p<.05, **p<.01, ***p<.001; tweezijdig getoetst; gepresenteerde effecten zijn ongestandaardiseerd.

Bijlage 3. Correlatietabel

	Algemeen vertrouwen	Migratieachter grond	vertrouwen in persoonlijk bekenden	vertrouwen bij eerste ontmoeting	Leeftijd	Opleiding sniveau	Geslacht
Algemeen vertrouwen	1	-.036*	.237***	.365***	.034*	.217***	-.039*
Migratieachtergrond	-.036*	1	-.036*	-.088***	-.074***	-.033*	-.002
vertrouwen in persoonlijk bekenden	.237***	-.036*	1	.322***	.083***	.052**	.075***
vertrouwen bij eerste ontmoeting	.365***	-.088***	.322***	1	.157***	.085***	-.002
Leeftijd	.034*	-.074***	.083***	.157***	1	-.215***	-.007
Opleidingsniveau	.217***	-.033*	.052**	.085***	-.215***	1	-.033*
Geslacht	-.039*	-.002	.075***	-.002	-.007	-.033*	1

Notes: N=3659; *p<.05, **p<.01, ***p<.001; tweezijdig getoetst met Pearson's correlatie-coëfficiënt.